

Globalització, un debat necessari

Sumario

Editorial - Xavier Navarro	pág. 5
El paper de l'acció sindical en una economia digitalitzada - Javier Pacheco, secretario general de CCOO Catalunya	pág. 6
La globalització en la cruïlla? Una reflexió sobre el paper del sindicalisme i de l'esquerra - Javier Doz	pág. 7
Globalització i democràcia - Gabriel Flores	pág. 12
Financiarització del sistema econòmic i democratització - Sergi Cutillas	pág. 13
El futur comença ahir - Pepe Gálvez	pág. 16
El pacte social en la Quarta Revolució Industrial - Mario Rios	pág. 17
Robots i treball - Lidia Brun	pág. 18
El CETA i el TTIP: la nova via per a l'acumulació per desposseïó - Adoración Guamán	pág. 19
La lluita per la protecció: les classes populars en l'era de la globalització - Mario Rios	pág. 20
L'Acció Sindical Global a la Negociació Col·lectiva - Isidor Boix	pág. 21
El futur del treball que volem - Joaquín Nieto	pág. 23
Infància i globalització: connexions per repensar les polítiques públiques i el treball social adreçats als infants i adolescents - Bea Ballestín González	pág. 25
Marx ha mort, visca el puntComunisme! - Gina Argemir	pág. 30
Globalització i proteccionisme - Joan Carles Gallego y Herrera	pág. 31

Edita

Federació de Serveis a la Ciutadania de CCOO de Catalunya
Via Laietana, 16, 7a - 08003 Barcelona
Tel.: 93 481 27 65
fsc@ccoo.cat
perspectiva.ccoo.cat
www.ccoo.cat/fsc

Foto de portada: <https://pixabay.com>

Juny 2017

Editorial nº 10

Xavier Navarro Barrera

CCOO, planteja passar a l'ofensiva, una necessària ofensiva, però quin és l'abast, què es considera per ofensiva? D'acord amb les paraules de Javier Pacheco (nou secretari general de CCOO de Catalunya), de diferents membres de la direcció de la Confederació de CCOO amb Ignacio Fernández Toxo al capdavant, i d'Unai Sordo (candidat a la secretària general de la Confederació) estariem davant d'una proposta que va més enllà del que, potser, alguns hagin entès o volgut entendre. Segons les paraules d'algun dels anteriorment nomenats, el concepte d'ofensiva que es planteja, fa referència a diversos elements, tots ells d'acord amb "l'ésser" de CCOO, però seria molt necessari explicitar-ho molt més.

Elements que conformen l'ofensiva:

■ **Recuperació de les condicions laborals:**

recuperar el salari i el conjunt de drets deteriorats i que, en molts àmbits, alguns d'aquests drets estan en la seva mínima expressió. Es tracta d'aconseguir convenis col·lectius, pactes i acords, que permetin la recuperació del conjunt de condicions laborals i socials. És el moment de recuperar el que se'ns havia arrabassat.

Fer possible aquest objectiu requereix una organització mobilitzada, tensionada, amb dosis de més federalitat i confederalitat ja que un conflicte, per petit que sigui, és el conflicte de tots i totes, i sobretot necessita una organització més àgil. El binomi mobilització-negociació és més necessari que mai. Combatre la precarietat, la desigualtat, totes les desigualtats i generar ocupació és part molt important d'aquest aspecte de l'ofensiva.

Avançem, potser no tot el que voldríem, però hem de ser capaços d'entendre i comprendre la importància d'aquests avenços, tant per allò aconseguit com pel que signifiquen de fallida del negacionisme de la negociació col·lectiva i els drets laborals. És en aquest context que hem de valorar l'Acord per a l'ocupació pública assolit el març, el qual, a més del seu contingut, marca una tendència en la línia del que planteja el sindicat. L'organització amb majúscules, el sindicat, mobilitzat, ha de fer possible seguir avançant, perquè regals no n'hi haurà.

- **Drets de ciutadania:** el sindicat ha d'elaborar, proposar i actuar en els àmbits socials i de polítiques generals, la dels drets de la ciutadania. Mai ha deixat d'actuar però ha de relançar i emfatitzar la seva actuació. Seguir actuant des de la confluència social i política, elaborant propostes, buscant el consens ampli, des de la mobilització. Proposta, consens, mobilització per recuperar, consolidar i desenvolupar drets. Aquest és el paper sociopolític del sindicat, paper que tant preocupava, des dels orígens de CCOO, als nostres antagonistes.

Per enfortir aquesta actuació, absolutament necessària, el sindicat ha d'estar mobilitzat i tensionat, però sobretot ha de portar el debat polític, de les polítiques necessàries, als diferents centres i àmbits laborals.

■ **Disputar l'hegemonia cultural i ideològica:**

teixir aliances, impulsar diàlegs amb diferents sectors capaços de generar opinió. Un diàleg des de la crítica lleial, per afavorir que el treball, el món del treball, recuperi la centralitat en el debat polític i social. Generar les suficients complicitats amb l'àmbit universitari per dotar les diferents propostes el valor i el caràcter intel·lectual i la respectabilitat acadèmica, i ser capaços d'influir socialment i políticament, disputant l'hegemonia als nostres antagonistes.

El món de la cultura, de la creació, de l'elaboració de pensament, ha de veure en el sindicalisme de classe un veritable aliat, i el sindicalisme de classe ha de mantenir amb ells un diàleg constant, afavorint aquesta aliança.

■ **Afavorir l'alternativa política:**

el sindicat, amb la seva mobilització, la seva activitat sociopolítica i el seu treball en la disputa de l'hegemonia ha de poder afavorir les alternatives necessàries per al canvi polític. El sindicat no pretén ser ni crear una opció política, però sí generar, amb la seva actuació, l'efecte catalitzador dels diferents agents polítics que han de conformar el canvi i l'alternativa política.

Mobilització social, intervenció sindical i política no poden mirar-se de reüll, s'han de reconèixer i interactuar des de l'autonomia de cadascú. Podem anar derrotant, amb la força mobilitzadora i la negociació col·lectiva, aspectes de les reformes laborals, però necessitem l'acció política per a la seva derogació.

■ **Construir l'alternativa social, un nou model social:**

avançar cap a la construcció d'un altre model social, sumant idees, propostes, experiències, elaborant propostes de cogestió de sectors econòmics, de democratització profunda de l'economia, de més democràcia, d'una democràcia ampliada, ja que a més democràcia, més drets i avenços socials. No en solitari, evidentment, però sí impulsant el debat, la proposta. El sindicat ha de formar part, ha d'impulsar el debat i la proposta. Aquest és un objectiu estratègic del sindicalisme de classe. Sumar, avançar, disputar l'hegemonia, construir l'alternativa.

Hem de ser conscients dels profunds canvis que es produeixen en les forces productives i les relacions de producció. La globalització i la digitalització són fets inexorables, irreversibles. Aquest és el marc en el qual ens trobem, on hem d'intervenir amb actuacions que permetin canviar el

nostre present i iniciar el treball per a un futur diferent. Un món globalitzat, on s'han produït i es produiran profunds canvis de caràcter tecnològic, social, econòmic i cultural, on el neoliberalisme és absolutament hegemònic; el posicionament i la intervenció de l'esquerra social, del sindicalisme, ha de ser fruit de l'anàlisi respecte de les afectacions en totes les esferes de la quotidianitat. És imperiós.

Amb aquest nou número de PERSPECTIVA (Núm. 10) dedicat a "la globalització" volem aprofundir en l'anàlisi, en el debat necessari, i ser útils per a l'elaboració de la proposta i l'acció. Un debat, en el qual conviuen postures diverses, algunes de les quals no compartim, ja que el simple desenvolupament

de les forces productives no ens porta al postcapitalisme com afirmen alguns, simplificant la seva argumentació. No obstant aquestes postures existeixen, es publiquen i s'argumenten, i no les anem ni a negar ni a obviar.

El conjunt d'articles plantegen elements importants a considerar, a rebatre en algun cas, però tots ells fan aportacions des d'àmbits diferents (el món acadèmic, la política, el sindicalisme, l'activisme), i analitzen diferents aspectes, amb la intenció de ser útils per a la construcció d'una alternativa programàtica i pràctica a la globalització neoliberal que és la que s'està desenvolupant.

El paper de l'acció sindical en una economia digitalitzada

Javier Pacheco, secretari general CCOO Catalunya

La digitalització, la connectivitat, la impressió 3D, el Big Data, la robotització, són elements que configuren la idea d'estar vivint "la quarta revolució industrial". La intenció de l'article no és analitzar des de la perspectiva tècnica ni acadèmica l'evolució, causes i efectes, de la incursió d'aquesta nova realitat a les estructures econòmiques, polítiques i socials, del que podria esdevenir, segons algunes línies de pensament, com una nova evolució de la civilització.

Els auguris de la finalització del treball, tal com el coneixem, el qüestionament de la propietat i la seva distribució, els efectes en la globalització de mercats i capitals, els desplaçaments dels eixos geo-econòmics, els efectes en els recursos naturals del planeta, l'increment de les desigualtats socials, són alertes que pretenen cridar l'atenció per aconseguir influir en l'orientació d'un nou paradigma, amb l'objectiu de prevenir els efectes que alguns vaticinen gairebé apocalíptics, que pot provocar una implementació sense regles de vectors de progrés com els que configuren aquesta nova revolució industrial.

Des d'aquestes línies voldria reforçar la idea de la importància dels processos de transició de qualsevol canvi estructural dels factors de producció de béns i serveis i el seu encaix en una etapa on la financiarització de l'economia pot condicionar l'esdevenir dels avenços tecnològics en el nou sistema productiu i els seus efectes amb les persones.

La liberalització de mercats i capitals, amb la política d'individualització de les relacions laborals, són factors multiplicadors dels riscos de fragmentació d'una societat que perdi el factor treball com un àmbit de socialització i emancipació dels projectes personals i de la vida de la gent.

"La quarta revolució industrial" canvia els processos de producció, reduint les estructures i nivells de la cadena de valor dels productes i serveis, atomitzant el factor de risc de les estructures empresarials i reduint la mida de les empreses en la majoria de sectors.

Aquesta configuració del món del treball mercantilitza les relacions laborals, desvincula a les persones dels drets col·lectius i aïlla al treballador/a en una nova forma de relació amb el treball. Aquests efectes els estem començant a veure amb la concatenació de les subcontractacions, la proliferació de treball autònom dependent o fals autònom, les relacions contractuals a disposició com és la contractació a temps parcial, el teletreball, la remuneració per objectius al marge de la negociació col·lectiva, etc.. Situacions que propicia d'una banda la tendència a la transformació del teixit productiu i, de l'altra, les regles de la feina que han trencat els equilibris de la participació dels treballadors i treballadores en l'organització de les empreses, debilitant la seva relació contractual i la negociació col·lectiva mitjançant les reformes laborals que s'estan produint de manera mimetitzada en la majoria de països del nostre entorn.

L'acció sindical ha de trobar l'eix de convergència entre els nous espais d'arrelament de les persones amb el treball i les regles bàsiques de cohesió d'una societat que no ha de fragmentar pel deteriorament de la seva principal font de vida, el món del treball.

Trobar pautes de referencialitat de les persones amb les organitzacions de treballadores i treballadors, sindicats, que permeti que aquestes reconeguin àmbits de reivindicació comuna; salaris mínims, models de cotització i prestacions socials, gestió del temps de treball i de vida, accés a la formació per a la qualificació contínua de l'ocupabilitat, marcs de solidaritat...

Espais de socialització en l'àmbit territorial, punts de trobada dels treballadors i treballadores de diferents sectors, construcció de teixit social associatiu, reforç i desenvolupament del caràcter cultural de convivència, crear comunitat...

L'economia digitalitzada té molts riscos, però també alguna oportunitat. La proximitat dels nuclis de producció amb

el mercat pot ser un antídote a la globalització de capitals. L'economia productiva en mans de molta gent, pot ser un factor de contrapoder a l'actual acumulació del capital financiaritzat en mans d'uns pocs. Si la política i les relacions socials incentiven les regles econòmiques potenciant "l'economia real", la productiva, per sobre de l'economia especulativa, es pot reforçar els espais del repartiment més equitatiu de la riquesa i reconstruir marcs de cohesió i benestar social. Si el factor treball s'interpreta com un eix central de la socialització de les persones i es posa al seu servei, els avenços tecnològics poden ser un factor real de progrés social.

Les organitzacions sindicals tenim el repte de construir discurs mitjançant la proposta concreta, en la concertació i diàleg social per poder canviar les regles de joc, mitjançant la negociació col·lectiva per poder concretar els nous drets de les persones treballadores i amb la participació de la gent, reforçant la seva capacitat d'organització i reivindicació. Tenim dues opcions, esperar que els canvis defineixin el nostre model social, o concretar la defensa d'un model social, per posar els canvis a la seva disposició.

Des de CCOO tenim clar que només tenim una alternativa, posar-nos davant dels canvis i passar a l'ofensiva.

La globalització en la cruïlla? Una reflexió sobre el paper del sindicalisme i de l'esquerra

Javier Doz, conseller del Comitè Econòmic i Social Europeu (CESE), CCOO

La globalització qüestionada?

L Està la globalització en alguna mena de cruïlla? Existeixen tendències polítiques poderoses que poden paralitzar-la o frenar-la? És el model neoliberal de globalització el que està en qüestió o la globalització mateixa? Vencerà la lògica econòmica de les forces productives i de les innovacions de la revolució digital o la "lògica" política dels nacionalismes renascuts? Què diuen de tot això les forces polítiques de l'esquerra i els sindicats? Poden jugar algun paper rellevant en una nova cruïlla històrica, o deixaran passar (de nou) l'oportunitat? Aquestes són, al meu parer, preguntes de palpitant actualitat i resposta complexa i difícil. Intentaré respondre-les, encara que sigui parcial i esquemàticament, i sempre amb molta precaució per ser conscient de les incerteses i riscos dels processos als quals em refereixo.

2. Recordem algunes coses del primer procés de globalització del capitalisme i la seva tràgica fi

La primera gran globalització del capitalisme (1870-1914), impulsada per les innovacions del calibre de l'ús del petroli i l'electricitat com a fonts d'energia, l'acer per a la construcció d'edificis, infraestructures i armes, del motor d'explosió per al transport, i del telègraf i el telèfon per a les comunicacions, va concloure quan la pugna econòmica, política i militar entre els nacionalismes europeus va esclatar en els "canons d'agost", obrint un dels períodes més tràgics -si no el que més- de la història de la humanitat, període que es va tancar el 1914.

Les forces polítiques i sindicals que defensaven els interessos de la classe obrera als països industrialitzats -socialistes marxistes de la 2a Internacional, en la seva part més importants van plegar de forma majoritària, en les grans potències europees, a la influència dels nacionalismes. Assassinat el gran líder del socialisme francès i conseqüent pacifista, Jean Jaurés, el 31 de juliol de 1914, la majoria dels diputats socialdemòcrates van votar els crèdits per fer la guerra als parlaments nacionals dels principals països contendents, seguint les indicacions dels seus governs conservadors i

embolicats per les onades de patriotisme -d'aquest tipus de patriotisme al que tan bé se li podia aplicar la màxima de Samuel Johnson de ser "l'últim refugi dels canalles"-, inoculat pels polítics, intel·lectuals i periodistes nacionalistes.

La gran carnisseria va començar per un complex conjunt de raons que interactuaven en la pitjor de les direccions però, sens dubte, un dels seus vectors de major força va ser la combinació, d'una banda, del proteccionisme comercial i el nacionalisme econòmic impulsats pels nacionalismes conservadors embrancats en la pugna interimperialista i, d'altra banda, l'absència d'alternativa sòlida al nacionalisme polític i econòmic per part dels partits socialdemòcrates, els sindicats i altres potencials aliats polítics de l'esquerra. En això va influir que la primera globalització del capitalisme, que havia produït una gran expansió de la indústria i dels processos d'urbanització i de creació de grans contingents proletaris que van tenir el seu reflex en l'expansió dels sindicats i dels partits socialdemòcrates d'ideologia marxista, va ser vista amb molt recel per part dels militants d'aquestes organitzacions, a cada país, per les conseqüències que portava d'acomiadaments, tancament de les empreses menys adaptades a la competència capitalista i per l'augment de l'explotació laboral - segons sectors i països - i el creixement de la desigualtat social.

El gran fracàs del compromís de la 2a Internacional d'aturar la guerra, mitjançant el que hauria estat la primera vaga general europea, va portar a la seva ruptura i la creació -trionfant revolució bolxevic a Rússia mitjançant- de la 3a Internacional. El menyspreu a la democràcia des dels seus inicis - quines lúcides van resultar els advertiments al respecte de la gran revolucionària polonesa/alemanya Rosa Luxemburg! - i la posterior degeneració estalinista van acabar convertint la Revolució Russa i els seus epígons en un fracàs històric d'extraordinària envergadura les conseqüències de la qual segueixen vives. La profunda divisió del moviment obrer entre els seus components socialdemòcrata i comunista va ajudar als més importants triomfs del feixisme i el nazisme a Europa, fins al gir de la 3a Internacional que va propiciar la política

dels fronts populars, d'una banda, i el desenvolupament del New Deal roosveltiano/keynesià, de l'altra.

Per acabar d'assenyalar algunes altres similituds entre els processos històrics de la primera i segona globalització del capitalisme -aquesta última la podríem datar des de 1980 fins als nostres dies- es poden assenyalar les que hi ha entre la Gran Depressió dels anys trenta del Segle XX i l'actual Gran Recessió. La primera es produeix en aquest període de relativa calma -com la que hi ha a l'ull dels huracans- dels anys vint. En aquests anys es produeix una notable expansió del capitalisme financer, a la calor de les necessitats de finançament de la reconstrucció de les nacions europees més afectades per la Gran Guerra, per suportar l'endeutament dels seus Estats. La creació de bombolles financeres i borsàries, amb epicentre a Wall Street, també va ser fruit de l'augment de les desigualtats -en la seva base hi ha el debilitament del poder sindical i de la negociació col·lectiva, segons han analitzat Thomas Piketty i altres autors-. Les polítiques d'austeritat, practicades pels governs conservadors, van transformar la Gran Crisi en la Gran Depressió, terreny favorable per l'auge del nazisme i el feixisme a Europa. En particular, les brutals retallades de despesa i ocupació públics, practicats pel Cancellier Brunning entre 1930 i 1932, van conduir a Alemanya a una profunda depressió amb sis milions d'aturats, factor que va ajudar a l'ascens de Hitler al poder juntament amb l'enfrontament frontal -en el Reichstag i al carrer- entre socialdemòcrates i comunistes.

3. El model neoliberal de globalització

La segona gran onada de globalització del sistema capitalista mundial té a la base la tercera gran revolució tecnològica -la de les tecnologies de la informació i la comunicació- que ha enllaçat, al cap de 30 anys, de manera que una part dels analistes cataloguen com a quarta -la revolució digital-, mentre que altres la consideren una prolongació i aprofundiment de la tercera. Entre els factors polítics que determinen el caràcter de la 2ª globalització i que permeten definir-la des dels seus orígens amb l'etiqueta de "neoliberal" estan: la influència profunda de la "revolució conservadora anglosaxona" (Tatcher i Reagan) en les elits econòmiques i polítiques mundials i la ràpida implosió (1989-1991) del "socialisme real" a la URSS i el seu glaci geopolític de l'Europa central i oriental.

Una de les característiques essencials del model neoliberal de globalització és l'hegemonia del capital financer, propiciat per la seva capacitat de circulació en temps real gairebé sense controls, que porta al que molt descriptivament es diu finançarització de l'economia mundial. Aquest fenomen va acompanyat dels d'evasió i elusió fiscals, propiciats per l'existència dels paradisos fiscals que les elits econòmiques i polítiques no volen suprimir i només amb prou feines es veuen obligades a controlar una mica quan puja la pressió de les opinions públiques. Aquest és un dels factors principals de l'erosió fiscal dels Estats nació, utilitzada hipòcritament com a fonament de l'anomenada "crisi fiscal de l'Estat" per part dels mateixos que la generen voluntàriament. L'erosió fiscal induïda per les baixades d'impostos, el frau fiscal i els

paradisos fiscals, ha estat la palanca per a justificar davant les opinions públiques el deteriorament dels Estats de benestar als països desenvolupats. Les baixades d'impostos han beneficiat sistemàticament a les persones de més renda. Tot això produeix un debilitament de la funció redistributiva de l'Estat (repartiment secundari de la renda). Els atacs a la negociació col·lectiva i a la capacitat d'acció dels sindicats debiliten, d'altra banda, el repartiment primari de la riquesa entre capital i treball. Junts són els factors d'augment de la desigualtat en els països desenvolupats que van preparar, juntament amb la desregulació financera, les condicions per a la creació de l'enorme bombolla financera que va esclatar el 2007/2008. Les polítiques de gestió de la crisi no han fet sinó augmentar la desigualtat en una majoria de països.

Cal cridar l'atenció que el creixement de la desigualtat és una tendència general des de 1980, però que presenta notables diferències per països i períodes més curts. Alguns països europeus en situacions ben diverses, com Alemanya i Portugal, no la veuen incrementada en el període més agut de la crisi actual (2009-2013), mentre que es dispara a Espanya i Grècia i creixen els seus valors mitjans tant a la UE28 com a l'eurozona. Si considerem tot el període de la 2a globalització, els últims estudis de l'FMI sobre evolució de la desigualtat en els 30 anys compresos entre 1985 i 2015 [1], ens mostren que, sobre una àmplia base de països analitzats, només en tres d'ells va disminuir la desigualtat -al Brasil, França i Corea del Sud-, mentre que va augmentar en la gran majoria i en la mitjana global d'una manera notable. Espanya i Itàlia, se situen a la part mitja/baixa de l'augment, EUA i el Regne Unit estan en llocs de cap, però la negativa palma se l'emporten, en ordre ascendent, aquests sis països: Índia, Nigèria, Bangladesh, Indonèsia, Rússia i Xina. Xina destaca sobre tots ells i el que aquesta dada sigui compatible amb el fet d'haver tret de la pobresa absoluta a gairebé 400 milions de persones, des que Deng Xiaoping impulsés el 1978 la via accelerada cap al capitalisme, sota la dictadura del PCX, només s'explica per les enormes taxes de creixement de la seva economia des de llavors.

L'augment de la desigualtat i l'hegemonia del capital financer van conduir irremissiblement -davant l'absència de reacció política- a la creació de les bombolles financeres -acompanyades en diversos països per bombolles immobiliàries- l'esclat de les quals va produir la crisi actual de la qual encara no hem sortit en termes econòmics, i molt menys encara en termes socials i polítics. La crisi política ha afectat molts estats, a Europa i en altres regions del món, qüestionant la legitimitat dels seus sistemes polítics i, en particular a la UE, la pervivència s'està posant en qüestió.

Sense caure en alarmismes innecessaris -encara la situació que viu Europa i el món està lluny d'arribar a la gravetat que tenia en el període d'entreguerres de la primera meitat del Segle XX-, algunes de les tendències polítiques actuals més preocupants són recognoscibles amb què llavors es van manifestar. En primer lloc, l'auge dels nacionalismes autoritaris i dels partits d'extrema dreta que qüestionen amb diferent grau d'intensitat els sistemes democràtics i els drets humans i, per descomptat, la Unió Europea. Aquests partits

són al govern de Polònia i Hongria; han incrementat la seva força electoral per tot arreu, el que ha permès a Marina Le Pen aconseguir, en la segona volta de les presidencials franceses, el millor resultat de la història del Front Nacional (33,9% dels vots); o ser la primera força al Regne Unit en les últimes eleccions europees, cas de l'UKIP, i apuntar-se, juntament amb l'ala dreta dels tories, el triomf en el referèndum del Brexit, que ha suposat un cop dur per a la UE.

El paper que en els anys 20 i 30 van jugar els jueus i els apàtrides, el tenen avui els immigrants, en particular els musulmans, estigmatitzats en bloc utilitzant els brutals accions terroristes d'Al-Qaida i l'Estat Islàmic. El racisme, la xenofòbia i la islamofòbia han aconseguit convertir-se en esquer de l'extrema dreta per amplis sectors socials, també per a les classes populars colpejades per la crisi i la gestió neoliberal i ordoliberal alemanya de la mateixa.

L'avanç del nacionalisme i l'extrema dreta i la degradació autoritària de sistemes democràtics, a la calor del racisme i la xenofòbia, s'estenen per totes les regions del món: Donald Trump en els EUA, Putin a Rússia, Erdogan a Turquia, Al Sisi a Egipte, Rodrigo Duterte a Filipines, etc.

L'elecció de Donald Trump com a president dels EUA té un altre significat que es relaciona directament amb les preguntes que formulava en el començament d'aquest article. El seu programa econòmic es basa en el nacionalisme i el proteccionisme comercial, combinat amb liberalització financera, baixada brutal d'impostos, enormes retallades socials i mediambientals i augment de les despeses militars i suposadament de la inversió pública (encara que aquestes "comptes" són impossibles de quadrar). La sortida del TP, la congelació del TTIP i la renegociació del TLCAN, posen en qüestió, sens dubte, un dels pilars de la globalització: la liberalització comercial. La ideologia del nacionalisme econòmic impregna la majoria dels votants del Brexit, encara que el Partit Conservador faci equilibris entre els seus principis lliurecanvistes i l'oportunisme polític extrem d'alguns dels seus dirigents.

Encara és aviat per predir si el proteccionisme comercial i el nacionalisme econòmic es consolidaran i paralyzaran la globalització o si acabaran venent les tendències profundes marcades per la revolució digital i pels interessos de fons dels capitals multinacionals. Però, en tot cas, un escenari mundial definit per vectors com: un increment del proteccionisme, que suposés una disminució del comerç mundial; l'anul·lació de la capacitat regulatòria de l'economia mundial de les estructures multilaterals globals -com el G7, el G20, el Consell d'Estabilitat Financera (Basilea), etc.-, per limitada que avui sigui aquesta capacitat; una Unió Europea incapaç de resoldre la seva crisi política, no diguem ja una Unió Europea que entrés en un camí de desintegració; i, a més, la tornada a la desregulació financera completa, com acaba de decretar Donald Trump; és a dir l'escenari que es deriva de l'aplicació del seudoprograma electoral de Donald Trump no només posaria en qüestió la 2a globalització sinó que produiria una profunda crisi econòmica i política de conseqüències imprevisibles.

4. La crisi de la socialdemocràcia i la divisió de l'esquerra

Una altra de les similituds entre el que ha passat en l'actual crisi amb el que va passar en el primer terç del Segle XX, ve donada per la crisi de la socialdemocràcia i pel fet que les seves relacions amb les forces polítiques que, a Europa, sorgeixen a la seva esquerra estan marcades per la disputa de l'hegemonia en aquest camp polític la qual cosa origina una divisió profunda de l'esquerra. Encara que sigui un fenomen difícilment evitable, almenys en un principi, no cal deixar de subratllar que aquesta divisió es produeix quan més necessària seria la unitat perquè la superació de la crisi pugui portar a un canvi de model favorable als treballadors, per que pugui plantejar-se una alternativa al model neoliberal de globalització basada en la globalització dels drets, dels drets humans, socials, econòmics i polítics.

No hi ha molts dubtes sobre el fet que la socialdemocràcia europea ha estat incapaç de defensar un model de globalització diferent del neoliberal. Les terceres vies de Blair i Schroeder s'han identificat plenament amb aquest model, amb tot just uns tocs de polítiques socials, i, esclatada la crisi, encara menys han estat capaços de plantejar una alternativa de gestió de la crisi diferent de la imposada pel govern alemany de la Sra. Merkel, amb l'ajuda d'altres països creditors, i que està basat en una nociva síntesi de l'ordoliberalisme alemany dels anys 30 amb els principis del Consens de Washington.

Mentrestant, el corrent comunista de l'esquerra, fort en els països del sud d'Europa, va patir inevitablement les conseqüències de l'enfonsament del comunisme soviètic. No van ser evitades per la fugaç aparició de l'eurocomunisme. Avui, en uns casos -Itàlia- s'ha diluït plenament: qui pogués pensar que el PD de Mateu Renzi enfonsa les seves arrels en l'històric PCI de Togliatti i Berlinguer? En altres -Espanya i França-, formen part minoritària de nous partits o moviments -amb fortes incrustacions de l'extrema esquerra tradicional- que qüestionen el sistema econòmic i polític i -amb matisos- les pròpia pervivència de la UE: són els casos de Podem/ Units Podem i de França insubmissa. A Espanya, la pugna per l'hegemonia de l'esquerra, entre el PSOE i Podem, ha impedit desallotjar el PP del govern després de les eleccions de desembre de 2015 i el llarg període de govern interí, en un procés en el que al meu parer ambdues formacions comparteixen responsabilitats. A França, ho acabem de veure, Mélenchon ha trencat la tradició republicana de barrar el pas a l'extrema dreta en les segones voltes preconitzant l'abstenció o el vot en blanc en l'elecció entre Macron i Le Pen. Almenys l'PFC -també DIEM 25, la plataforma europea que impulsa Yanis Vroufakis- han recomanat el vot a Macron, tot i l'oposició al seu programa.

Només a Portugal, on cap pacte polític entre el PCP i el PS havia estat possible des de la Revolució dels Clavells, un acord programàtic d'esquerres permet governar el socialista António Costa amb el suport parlamentari del PCP i del Bloc d'Esquerra, complint raonablement els compromisos i sense ser fustigats, de moment, per la troica. Per això resulta contradictori i paradoxal que un dels fundadors del Bloc,

Francisco Louça, en el debat d'Espacio Público [2] (diari digital Público) sobre l'esquerra i la UE, formuli com a eixos de l'acció política de l'esquerra europea: l'abandó de l'euro i de la UE per practicar una política econòmica basada en la substitució d'importacions, el proteccionisme comercial i el nacionalisme econòmic, complementada amb una acció política centrada en uns Estats nació reforçats i en la lluita de l'esquerra contra el centre (la socialdemocràcia) i la dreta. Aquesta orientació que, al meu parer condueix al desastre, és compartida per una part important dels partits i moviments a l'esquerra de la socialdemocràcia.

Només a Grècia, un partit de la nova esquerra alternativa europea -Syriza- va guanyar les eleccions el gener del 2015 i va formar govern, després de l'enfonsament del PASOK, mentre que la continuïtat del paradigma de l'estalinisme -el KKE o Partit Comunista del exterior- continuava en el seu ostracisme. L'actitud de les institucions europees i de la troïca, i dels governs nacionals, pressionats pel govern alemany, forma part de la crònica més negra de la història d'Europa. L'aplicació, al marge de procediments democràtics i vulnerant lleis nacionals i internacionals, del més brutal i contraproduent dels programes d'austeritat no només ha enfonsat l'economia grega (-28% del PIB) i ha disparat el seu deute (la qual presumptament hauria d'haver reduït), produint nivells desconeguts de pobresa i desigualtat, sinó que ha estat un dels principals factors de la crisi política que està posant en perill l'existència de la UE. A més, és un dels factors de la crisi de la socialdemocràcia i de la divisió de l'esquerra. Els que van organitzar el càstig exemplar del GOBIENO de Syriza, no només eren dogmàtics d'una economia política errònia i injusta; tenien un objectiu polític molt clar: impedir que s'estengués l'exemple a Europa. Això va agermanar a la dreta amb gairebé tots els partits i governs socialdemòcrates (amb la sorprenent excepció d'un polític que anava per lliure, Emmanuel Macron, Varoufakis dixit [3]).

Com es pot deduir d'aquest relat, l'esquerra europea no només davant la globalització, sinó davant la més urgent qüestió de com encarar la crisi de la Unió Europea es troba bloquejada entre la capitulació programàtica i política de la socialdemocràcia i la manca d'una alternativa [4] mínimament sòlida dels partits de l'esquerra diguem-ne alternativa que moltes vegades cauen en la confusió, o en la defensa de posicions antieuropees o properes al nacionalisme econòmic o al proteccionisme, i que poden arribar, fins i tot, a confondre amb les de l'extrema dreta.

5. El sindicalisme davant la cruïlla de la globalització

La reflexió ha de ser comú del sindicalisme confederal, o de classe, i de l'esquerra política, encara que lògicament els plans d'acció són diferents i el sindicalisme ha de conservar la seva autonomia respecte dels partits polítics (o adquirir-la allà on encara no la té).

Malgrat les seves limitacions i de la influència de les cultures polítiques i les tradicionals sindicals nacionals, el sindicalisme està en millors condicions que l'esquerra política per enfrontar-se al repte de construir una alternativa

programàtica i pràctica a la globalització neoliberal. Perquè té internacionals sindicals -CSI, CES, les FSI, Global Unions- que, amb totes les seves debilitats i insuficiències, actuen en els àmbits polítics globals OIT, FMI i BM, OCDE, OMC, G-7 i G-20, etc- i regionals - UE, Mercosur, etc.-, i desenvolupen pràctiques l'extensió i reforçament de les quals són claus per a la universalització dels drets laborals i sindicals i, per tant, per al control democràtic dels processos de globalització. Em refereixo a les pràctiques que porten a les federacions sindicals internacionals (FSI) a tancar acords-marc mundials amb les empreses multinacionals (EMN). Especialment importants són aquells acords que inclouen a les cadenes de subcontractació.

Per contra, les internacionals polítiques són estructures completament burocratitzades i de nul·la influència en els processos polítics mundials. Només cal recordar que el Partit Nacional Democràtic, egipci, i l'Agrupació Constitucional Democràtica, tunisiana, dels dictadors Mubarak i Ben Ali, eren membres de la Internacional Socialista al moment d'esclatar en els seus països les revolucions de la Primavera Àrab. O també, el lamentable paper, sobretot per nul, jugat pel Partit Socialista Europeu davant la nefasta gestió alemanya de l'actual crisi europea. Per la seva banda, les coordinacions de l'esquerra alternativa, o del que queda dels partits comunistes, van poc més enllà del merament testimonial, i en ocasions es despengen amb suports a causes molt poc democràtiques. No resulta gens fàcil sostreure, en les societats democràtiques, de la dictadura que exerceix sobre els partits polítics el continu sotmetiment a les lògiques electorals i al curt termini i localisme que generen.

Però aquestes consideracions no han de portar a cap sindicalista internacionalista a la ingenuïtat de pensar que el sindicalisme pot aconseguir grans coses en solitari en l'obstinació d'aconseguir la globalització dels drets. La política -bona o dolenta- mana, fins i tot quan està subordinada a la influència dels poders econòmics que és el que sol succeir. Per això, qualsevol alternativa democràtica i socialment avançada per què no dir -socialista? - a la globalització neoliberal passa per construir una aliança de l'esquerra política, el moviment sindical i els moviments socials i les ONG entorn d'aquest propòsit. Aliança amb vocació internacionalista, construïda des de l'arrelament de les seves plataformes nacionals i locals i articulada, amb programes i pràctiques regionals i mundials amb plataformes que coordinin a les organitzacions representatives en aquests àmbits dels partits, els sindicats i els moviments socials.

Molts diran que en l'actual estat de divisió i confusió de l'esquerra política un projecte d'aquesta naturalesa és inviable. És molt difícil, sens dubte, però el problema és que no hi ha un altre. Em refereixo, és clar, com a gran opció; en els seus detalls gairebé tot està per escriure i per fer. Qualsevol altra opció, sobretot aquelles que beuen en el nacionalisme econòmic i polític en qualsevol de les seves variants (la populista inclosa) conduiran, al meu entendre, a deixar les coses com estan, en el millor dels casos, i en alguns d'ells -si es produeixen convergències pràctiques i efectives amb l'extrema dreta puixant en el món-, simplement al desastre.

L'alternativa del sindicalisme de classe internacional al model neoliberal de globalització ha de basar-se, inequívocament, en els valors i pràctiques de l'internacionalisme solidari, enllaçant així amb els que van donar origen a les organitzacions internacionals d'inspiració marxista.

Per a això han de superar-se les cultures sindicals que prevalen en exclusiva les pràctiques nacionals o locals i miren amb recel les supranacionals o l'establiment de normes bàsiques comunes en àmbits regionals com la UE per reforçar el seu caràcter social. Tal és el cas dels sindicats del nord d'Europa o dels britànics. Igual succeeix amb el complex tema del comerç internacional. El sindicalisme té una permanent temptació de plegar cap al camp del proteccionisme comercial. Està justificada per les pràctiques de liberalització comercial i tractats de lliure comerç que han oblidat els drets laborals i socials i la protecció mediambiental i que han produït pèrdues d'ocupació -sense protecció dels afectats- en uns o altres sectors dels països desenvolupats, emergents o en vies de desenvolupament, encara que globalment s'hagi produït creixement de les economies i de l'ocupació. Però l'alternativa no és passar, per exemple, d'una crítica forta i precisa dels continguts del TTIP, basada en les anàlisis i propostes inicials de la CSI, la CES i l'AFL-CIO al camp del proteccionisme comercial, sense distinció clara amb el sostingut pel moviment antiglobalització o l'extrema dreta. L'opció adequada és aprofundir en l'alternativa de comerç just, en els seus continguts i en les pràctiques d'acció sindical i política necessàries per fer-la progressar.

El segon gran pilar de valors i pràctiques d'una globalització alternativa es diu democràcia, democràcia supranacional per a la globalització dels drets. Els dos conceptes de l'expressió són indissociables. Vol dir que l'economia mundial i els seus processos de globalització han de ser regulats perquè no estiguin dominats pels interessos del capital financer i les EMN. Vol dir que el Sistema de Nacions Unides ha de reformar-se per construir els pilars d'un govern democràtic del món. Vol dir que els sistemes de diàleg social supranacional -del FMI, BM, OMC, OCDE, G-20, G-7, etc.- deuen ser formals i poder conduir a l'establiment de normes vinculants. Significa, sobretot, que la degana de les institucions multilaterals internacionals i l'única de caràcter tripartit, l'OIT, ha de tenir la capacitat de que els seus convenis siguin lleis internacionals del treball, reclamables en el seu compliment davant tribunals internacionals del treball constituïts en el seu si. Significa avançar en la negociació col·lectiva supranacional, regional i global, estenent i reforçant els continguts dels acords mundials amb les EMN i les seves cadenes de valor. Vol dir que cal donar suport l'extensió i reforçament de la Cort Penal Internacional com a instrument essencial per al respecte universal dels drets humans. Vol dir que cal col·locar en el primer pla polític el compliment dels Acords de París sobre canvi climàtic i els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'ONU; etc., etc.

Per no retrocedir en el que s'ha aconseguit i avançar en aquesta orientació cal enfrontar decididament contra l'extrema dreta mundial i el seu màxim valedor, l'actual president dels EUA. Per això el moviment sindical internacional i l'esquerra

política, si té voluntat i programa per fer-ho, haurien de forjar aliances més àmplies. Si es refugia en els sobiranismes nacionals, prenent donar-los un contingut d'esquerres, només aconseguirà ajudar a l'extrema dreta.

Cal ser conscients que la marxa cap a un govern democràtic del món i cap a la globalització dels drets té un graó regional imprescindible: la creació d'àrees d'integració econòmica i política regionals amb estructures polítiques democràtiques. La Unió Europea que era el model de referència per al món està deixant de ser-ho per culpa dels dolents i curterminicistes polítics que la dirigeixen. La seva irresponsabilitat no pot reforçar-se per la irresponsabilitat dels sectors de l'esquerra que aposten per la seva desaparició. Cal ser summament crítics amb la UE -sobretot amb alguns governs nacionals que són qui decideixen i amb els altres que se sotmeten-, però la UE és el terreny de joc de la lluita de classes i de la història que avança. Els camps de joc nacionals no són millors i tornar a jugar només en ells seria apostar per un retrocés històric. I per riscos enormes: la destrucció de la UE seria l'escenari ideal per al triomf dels partits nacionalistes i de l'extrema dreta a moltes de les seves nacions i, per tornar per tant a la història anterior a 1945. Només qui pretén ignorar les lliçons de la història pot menystenir el fet que, fins a aquesta data, la història d'Europa ha estat la història de les guerres entre les seves nacions, per l'hegemonia econòmica, política i militar.

L'alternativa a la crisi política de la UE és la que ve formulant una part del sindicalisme europeu -CCOO en lloc destacat- i de l'esquerra política. La refundació política de la UE, en un sentit democràtic i socialment avançat, orientada cap a un model federal. Construir un sistema de normes socials i laborals bàsiques comunes seria el nucli del Pilar Social de la UE. No queda espai en aquest ja llarg article per desenvolupar aquesta proposta. Només assenyalar dues coses: en el curt termini cal crear un govern econòmic democràtic d'una eurozona amb pressupost propi, política fiscal, tresor únic, eurobons, BCE amb competències plenes, etc. Si Alemanya es resisteix, que ho farà, pot acabar sent la responsable de la destrucció del que tants beneficis li ha reportat. Cal intentar forjar una aliança que superi aquest dur obstacle. La segona consideració és que no es pot cedir més sobirania si no és a canvi de democràcia i de garantia d'avanç social mitjançant lleis europees. No es pot repetir la lamentable ratificació del nou Tractat, anomenat Pacte Fiscal, que no és sinó un instrument no democràtic per aplicar les polítiques d'austeritat.

Finalment, perquè el sindicalisme confederal vagi tancant la gran bretxa que existeix entre la globalització del capital i del seu poder i la capacitat d'acció sindical internacional, no queda una altra alternativa que definir les estratègies adequades i reforçar les internacionals sindicals i l'atenció i els recursos que els sindicats nacionals els dediquen, a elles i a les pràctiques sindicals supranacionals.

[1] Daniel Franco: Presentació al Seminari Envolving Fiscal Policies in Europe (Departament d'Afers Fiscals i Oficina Europea de l'FMI, Brussel·les, 5 de maig de 2017), sobre les bases de dades de l'FMI. Es tracta de taxes de creixement/

decreixement de la desigualtat. En valors absoluts, la Xina que partia d'una notable igualtat, ja s'acosta a Brasil i altres països de la regió més desigual: Amèrica Llatina.

[2] Diario Público: Espacio Público: "S'obren o es tanquen oportunitats per al canvi a Europa?":

<http://www.espacio-publico.com/>

[3] En un article publicat a El Mundo (2017.05.02), en el qual Varoukakis demanava el vot per Macron, l'antic ministre de finances del govern de Tsipras revela que Macron va ser

l'únic ministre europeu que va intentar ajudar Grècia, a la negociació del tercer Pla de rescat (juny de 2015), enfront de les imposicions d'Alemanya; i que la proposta de mediació de Macron va ser bloquejada finalment pel president Hollande que va cedir a les pressions d'Angela Merkel.

[4] No m'agrada utilitzar ni la paraula populisme que és molt ambigua -encara que a alguns dirigents de Podem els agrada- ni parlar d'extrema esquerra encara que aquesta estigui present en algunes de les coalicions i moviments.

Globalització i democràcia

Gabriel Flores, economista

Poques paraules han tingut en les dues últimes dècades tant èxit en l'ús comú i acadèmic com la globalització. Popularitat que porta associada una inevitable manca de precisió que converteix al concepte en un calaix de sastre que abasta múltiples processos de molt diferent naturalesa (Flors i Luengo, 2006).

La globalització ha suposat la intensificació del comerç mundial de béns i serveis, que s'ha multiplicat per 7 des de 1980. I ha generat un fenomen d'enorme rellevància que distingeix i defineix l'actual onada globalitzadora: l'extrema mobilitat internacional del capital. El 2008, el comerç mundial de béns i serveis rondava els 14 bilions de dòlars l'any, xifra molt inferior a uns fluxos financers que suposaven una mica més de 3 bilions al dia. Les operacions financeres s'han independitzat del comerç, animades per una lògica especulativa en la qual predominen les operacions a curt i molt curt termini. Aquesta financiarització ha facilitat que els grans grups empresarials desenvolupin els seus processos productius en llargues cadenes de valor, desconnectin els espais de producció dels mercats de venda i deslocalitzin els seus beneficis fora dels territoris dels Estats en què desenvolupen la seva producció.

La globalització ha proporcionat un avantatge crucial a les empreses multinacionals en dues qüestions molt importants. D'una banda, en la pugna per distribuir la renda generada i negociar salaris i condicions de treball, limitant les possibilitats del diàleg social i la negociació col·lectiva. De l'altra, en afeblir substancialment el poder dels Estats per imposar regles i aplicar-les als grans grups empresarials que, en sentit contrari, reforcen la seva influència en terrenys tan importants com impulsar reformes del mercat de treball, desregular mercats i operacions financeres, retallar despesa públic o privatitzar l'activitat econòmica rendible que realitza el sector públic. Suposa, en conseqüència, una reducció de les opcions que pot triar la ciutadania i, per tant, l'afebliment de la democràcia. No pot estranyar que la globalització hagi generat propostes i corrents antiglobalitzadores, tant a dreta com a sinistra.

La inquietud de bona part de la societat davant la globalització i els seus efectes s'ha manifestat en l'últim any amb rotunditat. Des del referèndum del Brexit fins a l'ascens

electoral de Le Pen a les últimes presidencials franceses, passant per l'accés a la Casa Blanca de Trump. L'aposta neoproteccionista i antiglobalitzadora de dretes o extrema dreta carrega els seus arguments amb tints xenòfobes que centren les seves crítiques en la immigració i en els perills que suposa per a la seguretat i la identitat nacional. Curiosament, la prèdica antiglobalitzadora de les dretes es desprecupa del més important component de l'actual globalització, l'auge de les operacions financeres i les restriccions democràtiques que la seva desregulació ha imposat.

A l'extrem oposat de l'arc polític hi ha també posicions antiglobalitzadores de l'esquerra anti-sistema carregades de principis que centren la seva agitació en defensar l'abrogació i substitució del capitalisme. Poques vegades es troba en els seus discursos una clara diferència entre les crítiques frontals de caràcter polític o ètic al sistema capitalista i les propostes tàctiques a curt termini destinades a controlar el funcionament de la globalització o tractar d'impedir els seus efectes destructius.

Les propostes per democratitzar la globalització

Al marge de disjuntives simplificadores a favor o en contra de la globalització es poden trobar múltiples crítiques progressistes de l'actual onada globalitzadora, que es considera causant d'una intolerable desigualtat social i una excessiva transferència de sobirania a organismes supranacionals que redueixen els marges de maniobra dels Estats i la capacitat d'elecció als ciutadans. Corrents d'esquerres que advoquen per mantenir els beneficis que pot generar la liberalització comercial i, alhora, per moderar la mundialització amb un proteccionisme raonable (Montebourg, 2011). Defensen així una desglobalització que preconitza la posada en peu de regles financeres, destinades a penalitzar els moviments de capital a curt termini per limitar contagis desestabilitzadors, i normes que assegurin que la competència es produeixi entre països amb sistemes socials similars, perquè no exerceixi una pressió a la baixa sobre els sistemes de protecció social i mediambiental existents (Sapir, 2011). El seu objectiu és impedir una pressió competitiva insostenible sobre els països amb majors nivells de protecció social i ecològica per part d'economies que, tot i tenir similars nivells de productivitat

del treball, no compleixin obligacions semblants en matèria de protecció social i mediambiental.

Altres autors i corrents polítics aposten per un canvi de governança dels processos de globalització. Les seves propostes s'encaminen cap a la construcció d'organismes mundials que garanteixin una governança global (Lavallée i Siroën, 2006) o, en sentit oposat, cap a un major equilibri entre globalització i democràcia que rebaixi la intensitat de la mundialització per fer-la compatible amb nivells suficients de autonomia nacional (Rodrik, 2012).

A la primera d'aquestes respostes democratitzadores destinades a embridar la globalització, a la qual podríem denominar mundialista, la recuperació de la capacitat de decisió democràtica de la ciutadania s'aconseguiria amb la creació d'un Parlament mundial triat, de manera directa o indirecta, per sufragi universal. Tal iniciativa presenta dos grans problemes: primer, la seva realització sembla impossible en un termini raonable; segon, en cas de ser factible a mig o llarg termini, no asseguraria un tractament específic dels problemes existents a cada país ni una millora de la qualitat democràtica de la representació política o, menys encara, del control ciutadà sobre representants globals. És una opció lògica però irrealitzable que té l'interès d'assenyalar els llaços contradictoris entre globalització i democràcia.

Existeix també una aproximació més cauta al problema de la democratització que considera que la promoció d'institucions i normes globals (una governança mundial) ajudaria molt poc a resoldre els problemes que genera la globalització. L'autor que amb més agudesa ha reflexionat sobre aquest tipus de propostes que apunten a un nou model de globalització és Dani Rodrik. En la seva opinió, en lloc d'obstinar a continuar aplicant normes que promoguin una hiperglobalització, caldria construir un altre model normatiu dirigit prioritàriament a millorar la democràcia i els processos de presa de decisions nacionals. Per sobre de l'impuls del comerç o les inversions estan els requeriments d'una democràcia digna de tal nom en la qual la ciutadania pugui valorar diferents opcions i decidir. Perquè no es tracta de salvar l'actual globalització sinó de reconduir-la o revertir fins a nivells socialment acceptables

que la sustentin, perquè la ciutadania percep els seus avantatges. El seu objectiu seria mantenir una economia global raonablement oberta que permeti socialitzar i repartir amb més equitat que ara els avantatges que suposa el comerç internacional, sense condicionar o forçar la voluntat d'Estats i ciutadania. Les fallades o errors que acompanyen els processos de deliberació i decisió nacionals en matèria de política econòmica no s'han d'intentar corregir imposant solucions tecnocràtiques globals, sinó millorant el debat públic i la presa democràtica de decisions a cada país.

Es tractaria d'adoptar un model de mundialització que, en lloc d'orientar-se a impulsar la globalització sigui com sigui, amb el consegüent empobriment del debat ciutadà, procurés millorar la democràcia i la qualitat dels processos deliberatius i decisoris nacionals i supraestatals. Per a això, caldria consensuar i promoure normes i requisits procedimentals destinats a millorar la transparència de les decisions, la representativitat dels òrgans decisoris, la rendició de comptes a la ciutadania i un major ús de pràctiques i evidències científiques en la presa de decisions.

El debat continua, però hi ha ja molts vímets per desenvolupar una proposta viable i eficaç de democratització de la globalització. Proposta que també hauria de concretar-se en un programa de canvi de polítiques i institucions en la desgastada, més amenaçant que protectora i insostenible hiperglobalització que existeix a l'eurozona i la Unió Europea.

Bibliografia:

FLORES, G. y LUENGO, F. (2006), "Globalización, comercio y modernización productiva", Ediciones Akal, Madrid.

LAVALLÉE, E. y SIROËN, J-M. (2006), Mondialisation et gouvernance, Idées, nº145, p. 27-33.

<http://www.educ-revues.fr/ID/AffichageDocument.aspx?iddoc=35285>

MONTEBOURG, A. (2011), "¡Votad la desglobalización!", Ediciones Paidós, Barcelona.

RODRIK, D. (2012), "La paradoja de la globalización", Antoni Bosch Editor, Barcelona.

SAPIR, J. (2011), "La Démondialisation", Le Seuil, París.

Financiarització del sistema econòmic i democratització

Sergi Cutillas, economista i membre del Grup Impulsor d'Un País en Comú

Les finances són una manera clàssica i capitalista de fer beneficis, basada en el préstec de diners a canvi d'un interès. Aquestes es regeixen pel principi més bàsic del capitalisme, invertir uns diners per finalment rebre més diners. Aquesta forma de consecució de beneficis té mil·lennis d'antiguitat, atès que ja tenia lloc a Babilònia, la Grècia antiga o la Roma imperial, per la qual cosa és molt anterior al capitalisme.

El capitalisme ha passat per diverses èpoques, les quals han donat lloc a noves èpoques a través de grans crisis econòmiques.

El capitalisme industrial manufacturer de mitjana escala del segle XIX protagonista a Gran Bretanya necessitava de les finances per proveir-se de crèdit que facilités el funcionament de la seva activitat de compravenda, d'inversió i de producció. Per a aquest primer sistema industrial capitalista les finances eren indispensables però suposaven una part petita i encara poc sofisticada de l'economia. Aquest tipus de finances són les que van conèixer economistes polítics com Smith, Ricardo i Marx, la qual cosa explica que les seves anàlisis de les finances siguin insuficients per entendre el moment actual. La Llargada Depressió, que va tenir lloc en l'últim quart del

segle XIX a la Gran Bretanya, però que va afectar a totes les economies industrialitzades, va desplaçar l'hegemonia industrial de Gran Bretanya als Estats Units i Alemanya. En aquest nou cicle el sistema de producció va adquirir major escala, i es va caracteritzar per l'aparició de la indústria pesant i l'emergència dels grans monopolis. La nova economia dels "barons lladres" i els seus monopolis necessitava de grans quantitats de capital per desenvolupar les seves activitats, de manera que les finances havien de ser també d'escala equivalent, donant lloc a l'aparició dels gegants financers. A partir d'aquest moment els bancs es van organitzar en societats anònimes que van posar en marxa diferents activitats que van anar més enllà de prestar per al funcionament normal de la indústria, participant per exemple de forma massiva en els mercats de capitals -invertint pel seu compte o facilitant la participació d'altres empreses en aquests- realitzant transaccions financeres internacionals, etc. Aquest fenomen s'ha de considerar l'aparició de les "altes finances". A través d'aquestes noves activitats, sovint van ser aquestes mateixes companyies financeres les que van adquirir un poder de control sobre el sector industrial i comercial. La nova normalitat, en què els bancs van sistematitzar la consecució de beneficis a través de la participació en els mercats de capitals -com les BOSSES- va generar tota mena de bombolles. Aquest tipus de capitalisme era ja molt diferent al que van estudiar Smith, Ricardo i Marx. En aquest nou capitalisme les finances van prendre un paper principal, i coneguts teòrics d'aquest nou cicle com Hilferding o Lenin van afirmar que aquestes eren essencials en l'expansió imperial en un capitalisme dedicat a dividir el món, que s'apoderava dels estats, els feia competir, els militaritzava i finalment els feia entrar en guerra, com va passar amb les dues guerres mundials. Aquesta va ser la primera ascensió de les finances, la qual finalitza amb l'orgia especulativa que va portar al crac del 29.

La seva conseqüència va ser la Gran Depressió de la dècada de 1930, en què l'economia mundial va deixar de funcionar i el mercat mundial es va dividir en parts que no comerciaven entre elles. A conseqüència d'això, la política va esdevenir també conflictiva i inestable, amb l'aparició dels diferents moviments feixistes i el règim soviètic a Euràsia. Durant aquesta crisi, les finances es van encongir i van començar a ser posades sota control. Es van introduir lleis com Glass-Steagall i les seves homòlogues en diferents parts del món, les quals establien límits en les activitats que els bancs podien realitzar, imposaven quotes al crèdit i límits als tipus d'interès. També es van establir polítiques de controls de capitals. Franklin Delano Roosevelt, president dels EUA, tement un aixecament d'un moviment socialista emergent en els EUA, i comprenent la gravetat i el caos generat pel col·lapse capitalista en el món, va entendre que per salvar el sistema capitalista havia de fer concessions socials que no s'havien realitzat fins a aquest moment. Aquestes concessions es van dur a terme de forma semblant a Europa després de la Segona Guerra Mundial, atès la por a l'auge del socialisme a Europa Occidental. Tornant a les finances, cal aclarir que el punt més determinant en la posada sota control de les finances va ser la Segona Guerra Mundial, en la qual les finances van ser posades al servei total de l'estat federal per finançar la guerra tant dels aliats com de els propis EUA.

La nova fase del capitalisme que va emergir en la postguerra és un sistema en què els bancs estaven ja sota control estatal. Aquest control de les finances, que s'ha anomenat "repressió financera", produeix el període més extraordinari de la història del capitalisme, caracteritzat pel consum de masses que es recolzava en nous mètodes de producció també de masses. En aquest període, l'economia va passar a estar dominada per grans grups industrials transnacionals, que de mica en mica van anar creixent i internacionalitzant la seva activitat i poc a poc van anar eludint el control de les regulacions estatals, les quals, paral·lelament, es veien atacades des de la política a partir dels anys 70s.

El cicle daurat del capitalisme va entrar en crisi aquesta dècada, conduint novament a la transformació de les economies desenvolupades. El nou cicle, en el qual vivim actualment, es caracteritza pel domini de les relacions financeres respecte a la resta de relacions econòmiques, tant en l'esfera de la producció com de la circulació. En ell, les regulacions financeres han desaparegut poc a poc i el capital circula lliurement per la major part del globus. Aquesta és, podríem dir, la segona ascensió de les finances, després del interludi de 30 anys provocats per la Gran Depressió i la Guerra Freda.

En aquests anys, els grans negocis s'han transformat. Les grans corporacions van adquirir capacitat de finançar les seves inversions a través de la retenció dels seus propis beneficis, i mitjançant la participació en els mercats de capitals. Atesa aquesta enorme i nova disponibilitat de liquiditat i efectiu, les grans empreses van iniciar novament la seva participació en els mercats financers a la recerca de beneficis financers en diferents formes. Aquestes transformacions financeres van transformar a la vegada les organitzacions, alterant els incentius i així les pràctiques inversores, els horitzons estratègics -es centren ara en el curt termini-, les relacions entre accionistes i gestors, les jerarquies, les retribucions, etc. El sector productiu, podríem dir, doncs, balla cada vegada més al so de la música dels mercats financers. Els bancs, al mateix temps, es van transformar, relacionant-se amb l'economia d'una forma diferent, participant de nou en activitats d'inversió en els mercats de capitals, la qual cosa va fer que les finances iniciessin un procés de creixement extraordinari. Potser el millor exemple d'aquest creixement sigui el dels mercats de derivats, els quals van conduir a l'actual crisi global, i que gairebé no existien a la fi dels anys setanta. Actualment, superen la marejadora xifra d'1.000 bilions de dòlars -el PIB mundial se situava en 74 bilions de dòlars en 2015- de saldo en valor assegurat -cal aclarir que això no vol dir que aquests diners hagi canviat de mantenint en compte els derivats contractats de forma bilateral -over the counter- i els comerciats en mercats organitzats. El volum de les transaccions dels mercats de derivats és d'aproximadament 12,5 bilions de dòlars diaris. Aquestes transaccions estan subscrietes en més d'un 90% per entitats i agents financers, de manera que, mentre que en teoria els derivats actuen com a segurs per a l'economia productiva, menys del 10% estan en mans d'agents no financers. Els agents que componen aquests mercats són entre 10 i 15 bancs, que concentren a les mans un poder oligopolístic

colossal i perillós en el sector financer, amb el qual exerceixen una enorme influència tant econòmica com política en les nostres societats.

Aquest canvi ha vingut acompanyat d'un canvi polític ideològic, en el qual una nova ideologia anomenada neoliberalisme, que defensa les bondats del mercat i de la globalització, ha promogut no només la liberalització de les finances, sinó també dels mercats laborals i de l'economia en general. Dins d'aquesta dinàmica, es duen a terme privatitzacions del patrimoni públic i comú, a més de produir-se atacs a l'estat del benestar i al món de treball, que es tradueixen en reduccions de salaris i de prestacions socials, forçant a la població a dependre cada vegada més de les finances per proveir-se de serveis bàsics que abans proveïa el sector públic o que podien adquirir quan els salaris eren més grans. Tot això augmenta la desigualtat i deteriora la cohesió social i la convivència a gairebé tothom. Aquests canvis, paradoxalment, no haguessin estat possibles sense la intervenció contundent de l'estat en l'economia, que ha facilitat el canvi institucional, legal i econòmic que ha donat forma al període de la segona ascensió de les finances, ni tampoc sense el lideratge de governs de centre-esquerra.

Durant aquesta fase del capitalisme, la socialdemocràcia, així com una important part de l'esquerra, assumeix que aquest procés de financiarització del capitalisme és irreversible o impossible de regular des de les institucions democràtiques estatals existents, de manera que ha acceptat la noció propagada per la classe dominant que cal crear noves institucions globals a partir de la fusió de les estatals, per després iniciar el procés de regulació. En realitat, la intenció de la classe dominant financera és crear estructures supra-estatals com sistemes tributaris i monetaris, que permetin una major mobilitat del capital i majors economies d'escala, així com la derogació de les concessions socials incorporades a les constitucions de postguerra.

Tot i això, la pervasivitat del poder econòmic en la financiarització fa pensar a molts que cal crear institucions democràtiques supranacionals per arribar a un estat democràtic global, ja que argumenten que regular al capital financer des de les institucions estatals existents és difícil o impossible. No obstant això, aquesta argumentació està plena de problemes. El primer és que s'atribueix als estats una escala insuficient davant els poders econòmics, sense tenir en compte que qualsevol administració estatal d'un país com Itàlia o Espanya té molta més estructura, palanques econòmiques -si no renuncia a utilitzar-les-, coneixements, coordinació interna i treballadors que qualsevol burocràcia supra-estatal que es pugui generar a mig termini. La segona fallada de tal argumentació és que exagera els problemes econòmics i tècnics que, suposadament, no permeten regular el capital a nivell dels estats, o en ocasions se

sustenta sobre raonaments fal·laços que no tenen evidència empírica que els suporti. En realitat, l'evidència mostra que aquestes polítiques -com el maneig dels tipus de canvi, la reducció de deutes, la implementació de controls de capitals o la introducció de polítiques industrials- són perfectament manejables des d'economies de mida mitjana com les de la perifèria europea i, fins i tot, des d'economies menors. El tercer, és que les institucions estatals ja existeixen, mentre que les institucions supra-estatals, que suposadament regularan el capital, encara no. Qualsevol dificultat tècnica a nivell estatal queda empetidida comparada amb el projecte de regular les finances des d'institucions que, per ser creades, necessiten de processos que superin tota mena de traves polítiques, econòmiques i culturals arrelades a les dinàmiques capitalistes estatals; canvis que mai s'han donat en la història en absència de conflictes bèl·lics. I per als quals, no només la història, sinó també la resposta actual de les ciutadanes en recents eleccions, ens confirma rotundament que hi ha poques o cap possibilitat de ser culminats a través de processos consensuats.

L'estratègia de construcció de super-estats i posterior regulació des d'aquests semblaria més una estratègia de fugida, que a alguns ens sembla motivada per la por, potser inconscient, sorgit de la comprensió que l'única manera de restablir la democràcia a l'època de la financiarització passa per afrontar el conflicte global a escala local i estatal, aquí i ara. Aquest conflicte dur i desagradable, que passa per l'enfrontament amb les classes dominants, no pot dur-se a terme poc a poc, o des de la moderació política, atès que requereix de mesures que s'han d'implementar en un curt període de temps si un nou govern transformador vol sobreviure, atès que aquestes atempten contra el nucli dels privilegis dels que governen l'economia, que faran tot el possible per fer caure a tal força democràtica. Aquestes mesures indispensables en l'àmbit financer per democratitzar la societat són la socialització i democratització del sistema financer - i així del crèdit-, inclosa la banca central i així la política canviària -tipus de canvi- i monetària -tipus d'interès-, la reducció dels balanços financers -els deutes públics i privats-, així com l'establiment d'estrictes restriccions de la circulació del capital a nivell domèstic i transfronterer -controls de capitals i impostos financers-. Aquestes mesures estructurals en l'àmbit financer són les que, de vegades, es volen eludir buscant difícils solucions fora dels nostres àmbits competencials i sobirans. I és que en el fons, des de la caiguda del mur de Berlín, gran part de l'esquerra ha perdut la confiança de ser prou capaç de poder gestionar tal procés de transformació, o simplement, ha acceptat, com ja ho van fer alguns com Mitterrand fa tres dècades i que avui paguen les conseqüències, que no és possible fer-ho i que el capitalisme amb cara amable és l'única sistema al qual podem aspirar, i que per tant, realment, no hi ha alternativa. Davant d'això cal afirmar que sí es pot.

El futur comença ahir

Pepe Gálvez

Cap al final del seu últim llibre: "El siglo de la revolución", i al fil d'unes reflexions sobre el tractament economicista de la desigualtat de Piketty, Josep Fontana es planteja la següent pregunta: Es pot interpretar l'evolució dels salaris i de les condicions de treball prescindint de l'actuació dels sindicats?. Pregunta que recullo i adapto al debat sobre els efectes de la digitalització, robotització. Es pot parlar sobre els efectes en l'ocupació de l'actual desenvolupament de les forces productives sense tenir en compte, o infravalorant, el conflicte social, la seva evolució i amb ell la possible modificació del context econòmic, social i polític?. És evident no només que es pot fer sinó que és el tipus d'anàlisi que es realitza i es difon massivament des de la aclaparadora majoria dels creadors d'opinió sobre economia. Així, en la quasi totalitat d'articles o notícies sobre el tema se'ns descriu, en un futur més o menys proper, un procés que sembla realitzar-se de forma objectiva i inapel·lable en una única direcció i amb unes conseqüències i costos que només poden ser assumides per una part de la societat, la que viu del seu salari, amb la pèrdua de milions de llocs de treball. S'ignora o s'oculta que, segons s'actui sobre l'organització del treball tant a nivell d'empresa com a nivell de societat, també es possibilita reduir cada vegada més tant les jornades laborals com el desgast físic i el treball repetitiu. Potser és que interressi presentar com a única alternativa el correlat lògic del major debilitament de l'univers del treball a l'hora de negociar les seves condicions laborals amb els empresaris, que, pel que es veu, no es veurien afectats pel desenvolupament tecnològic. Curiosament, la versió postcapitalista que sí assenyala la repercussió del desenvolupament tecnològic en les relacions de propietat: la producció de béns i serveis pot prescindir cada cop més de la figura empresarial; també concep el procés de manera mecanicista i obvia el conflicte social i la seva essència: la inevitable i decisiva dimensió política. No hi ha res escrit, no hi ha res destinat a produir-mecànicament pel simple i espontani desenvolupament de les forces productives. La història, tant la de l'evolució de la humanitat com la del sistema capitalista evidencia les seves possibilitats d'evolució

però també els seus límits: les relacions de propietat. Fins ara el suïcidi no apareix dins dels molts vicis i defectes del capitalisme, una altra cosa és la seva incapacitat de controlar la seva potència destructiva, cada dia més evident.

L'actual desenvolupament espectacular de les forces productives se situa en el marc d'una globalització de l'economia hegemnitzada pel capitalisme financiaritzat. És un context en el qual el model econòmic i social s'assenta més que en les virtuts pròpies en la derrota d'una part els seus opositors i la integració d'una altra part. No obstant això, la crisi i la gestió de la no-sortida de la mateixa, evidencia que el creixement desbocat de la riquesa financera d'una minoria no sols s'oposa sinó que actua contra la satisfacció de les necessitats de la majoria de la societat, necessitats que el mateix sistema estimula i manipula. Seria oportú i necessari doncs, que des de l'esquerra política i social s'inscrigués el tema del desenvolupament de les forces productives en la perspectiva de com satisfer aquestes necessitats, és a dir en la relació entre treball, tecnologia i riquesa: quin tipus de riquesa s'ha de crear, que béns i serveis prioritzem? Quins interessos socials jerarquitzem? Com es garanteix la sostenibilitat? Com es genera la riquesa i com es distribueix i redistribueix? Com es complementen planificació i mercat?. I com lògic corol·lari, com participa el treball en la gestió de l'empresa i de l'economia? I és que tal com afirma Juan Torres en el seu recent article qui té por de la competència i qui viu de l'Estat? "És materialment impossible que es pugui crear qualsevol tipus de riquesa sense el treball i la veritat és que els propietaris de la feina només reben una petita part del valor total que generen amb la seva col·laboració de tot tipus en la producció". Són preguntes doncs, les respostes tenen un contingut econòmic, social i polític de projecte de societat i que tenen tot a veure amb la igualtat, la democràcia i la supervivència de l'espècie humana. Al voltant d'aquestes preguntes i respostes és on es decideix l'autèntica batalla per l'hegemonia social i política, pugna en la qual el sindicalisme confederal de classe pot i ha de jugar un paper decisiu.

El pacte social en la Quarta Revolució Industrial

Mario Rios, politòleg

La globalització econòmica neoliberal dels darrers decennis, que tant ha transformat les economies i les societats que coneixem, va tenir en els canvis tecnològics associats a les noves tecnologies de la comunicació i de la programació un dels seus millors aliats, ja que ha permès que els intercanvis comercials, financers i econòmics entre empreses, Estats o particulars puguin tenir lloc en qualsevol moment i a qualsevol indret, sortejant les barreres físiques i temporals. Aquests canvis tecnològics, juntament amb la desregulació i liberalització dels mercats financers, comercials i laborals impulsada per la dreta liberal, ha permès una hipermobilitat del capital transformant-lo en un element transnacional, contra uns Estats que segueixen cenyits a la seva lògica territorial. La suma d'aquesta línia política i ideològica amb les transformacions tecnològiques de la dècada dels 70, 80 i 90, han canviat els àmbits econòmics, socials, laborals i culturals existents creant una societat més fragmentada, precària i desigual i alterant les arenas polítiques i institucionals.

Els canvis tecnològics i els canvis polítics que s'associen a ells sempre han mutat i alterat les societats en les que s'han produït. La revolució agrícola i la revolució industrial en són bons exemples. Van refer de nou les societats en les que es van produir creant nous àmbits de producció, nous sectors econòmics i revolucionant el món del treball i el de la distribució de riquesa entre els que disposaven de capital i els que no. Tot plegat va fer esclatar nous conflictes derivats d'aquests canvis el que va traslladar-se a la política. En aquest moment van néixer sindicats (camperols i obrers) i partits polítics (camperols, socialistes, comunistes) que van promoure i defensar els interessos i els drets de les persones que es situaven a banda i banda del conflicte social, laboral i econòmic.

L'entrada en el segon decenni del S.XXI ens porta un altre cop a grans canvis tecnològics que estan canviant el món que ens envolta. Comencen a aparèixer innovacions tecnològiques més pròpies de novel·les de ciència ficció o de pel·lícules futuristes. La imparable marxa dels robots, que comencen a introduir-se en molts sectors productius, l'automatització casi total de molts processos de fabricació o l'arribada de metaordinadors que són capaços de crear coneixement mitjançant l'agregació de múltiples variables, el que anomenem intel·ligència artificial, ja ha arribat. Són les innovacions pròpies del que ja es coneix com Quarta Revolució Industrial. Una revolució que no ens caldrà esperar gaires anys per veure com entra en ple funcionament i s'introdueix en gran part dels sectors econòmics i comercials que coneixem, mentre creen de nous.

És evident que tot això canviarà l'economia i la societat de principis del S.XXI. Són molts els estudis i informes, sense tenir en compte els més pessimistes i els més optimistes, que estableixen que la incorporació d'aquestes tecnologies afectarà al món del treball: molts dels llocs de treball que existeixen a dia d'avui perdran el seu sentit perquè s'automatitzaran o els podran realitzar robots, sobretot en el sector industrial. Ara bé, això no només afectarà al món de la indústria, el

sector terciari també es veurà molt afectat, ja que moltes de les tasques rutinàries que es fan habitualment les acabaran realitzant aquestes innovacions tecnològiques. Això, no cal dir-ho, farà incrementar l'atur en sectors de poc valor afegit i en els àmbits més administratius, fet que afectarà a amplies capes de la població. Un increment de l'atur que anirà acompanyat d'una reducció de jornada en molts casos, ja que hi haurà tasques o funcions de les que ja no s'ocuparan els treballadors que abans ho feien. Fins i tot, alguns dels llocs de treball que semblen estar més protegits contra aquests canvis, com aquells relacionats amb la creativitat o culturals, poden veure's amenaçats en algun grau per l'existència del big data o de la intel·ligència artificial. Les conseqüències de tot plegat semblen apuntar a un increment de l'atur, que es coneixerà com atur tecnològic, una reducció de les jornades laborals, un increment de la precarietat i un fort augment de la desigualtat socioeconòmica, ja que el repartiment entre capital i treball de la riquesa creada en la producció afavorirà més al primer que substituirà gran part de la ma d'obra existent per aquestes innovacions tecnològiques.

Davant d'això, quina solució es pot oferir per combatre les conseqüències socials, laborals i econòmiques de l'aplicació de la Quarta Revolució Industrial? La resposta no és cap altra que refer el pacte social existent. Actualment, el pacte social entre capital i treball segueix una lògica o paradigma industrial que no té en compte les alteracions laborals, socials i productives que la tecnologia està creant. Cal apostar per un nou pacte social postindustrial i és aquí on les organitzacions del món del treball tenen molt a dir. És més necessari que mai formular respostes i polítiques innovadores que contrarestin els efectes negatius d'aquests canvis. Mesures com taxar els robots amb impostos destinats a polítiques socials, el repartiment del treball existent, l'existència d'una renda garantida ciutadana o negociar la implementació d'aquests canvis per sectors són opcions que les organitzacions sindicals han de defensar de cara a evitar el deteriorament del món del treball.

En conclusió, podem afirmar que els canvis tecnològics acostumen a modificar els sistemes de producció i de creació de riquesa. Aquesta modificació altera els sistemes econòmics i amb ell les relacions de producció que es donen en el sí de la societat, fet que influeix en el mercat laboral i en la distribució de rentes entre el capital i el treball. La distribució d'aquesta riquesa és allò que impulsa els conflictes en el si d'una societat i s'articula en unes determinades respostes polítiques i socials. La incorporació de les noves tecnologies de la quarta revolució industrial (robòtica, intel·ligència artificial, automatització, etc.) a les nostres economies alterarà profundament el funcionament laboral i, per tant, social allà on es doni. Per combatre les seves conseqüències negatives cal refer el pacte social incloent mesures i accions que ataquin la precarietat, l'atur o la desigualtat que aquestes innovacions tecnològiques puguin crear. És aquí on el treball organitzat ha de dir la seva i fer que les innovacions tecnològiques serveixin per millorar les condicions laborals i el benestar de la majoria social, no un deteriorament constant dels drets existents.

Robots y trabajo

Lidia Brun, economista i investigadora doctoral en macroeconomia a la Universitat Lliure a Brussel·les

Com era la vida humana quan no teníem ni telèfons mòbils ni internet? Sembla una pregunta per a un Museu d'Història, però en realitat no fa ni 20 anys que aquestes eines s'han generalitzat, i tanmateix ara no passem ni un sol dia sense fer-ne ús. Amb prou feines som conscients de com la Revolució Digital ha penetrat i modificat la nostra vida quotidiana, que costa albirar què pot significar que l'ús d'aquestes tecnologies es generalitzi en els processos productius. Què passarà amb la nostra feina? Ens substituirà un robot molt més ràpid, fort i eficient del que podrà ser mai un ésser humà?

En els últims anys, vàries investigacions han estudiat l'impacte de la robotització en el treball (les més rellevants són les d'Oxford [1], WEF [2] y McKinsey [3]). Totes aporten dades similars: al voltant de la meitat de les tasques seran automatitzades en els propers 20 anys. Parlem de tasques i no de llocs de feina, que comporten tasques diferents, no totes automatitzables. Els estudis coincideixen en que tasques rutinàries, poc qualificades i de transport corren més risc de desaparèixer. Per contra, els treballs que requereixen creativitat o intel·ligència emocional, on el factor humà és indispensable, corren menys perill. Com es distribuirà l'impacte de la robotització professional i geogràficament? En primer lloc, afectarà sobretot l'ocupació de baixa qualificació i és probable que la desigualtat augmenti. Les feines industrials corren més risc que les de sector serveis, o de cura. Les primeres han estat tradicionalment ocupades per homes, i són les que més s'han deslocalitzat als països en desenvolupament, mentre que les segones estan més feminitzades i són difícils de deslocalitzar.

Per altra banda, cal tenir en compte els fenòmens de la digitalització i la intel·ligència artificial, amb robots que fan feines fins ara reservades als humans, com llegir i analitzar patrons discursius. Més enllà de la imatge clàssica d'un treballador de mono blau sent substituït per una màquina, aquests nous fenòmens afectaran segurament una àmplia gamma de tasques de les feines de coll blanc. El ritme d'automatització dependrà en gran mesura del nivell salarial, que determina els incentius de les empreses a estalviar mà d'obra. Així, les feines industrials corren menys perill en països on els sous són més baixos. Però la mecanització total de la producció industrial podria retornar les indústries geogràficament cap allà on hi ha més capacitat de consum, per a estalviar els costos de transport. En un món on les cadenes de producció són globals, l'automatització d'algunes parts dels processos productius pot reorganitzar la distribució geogràfica global del treball i de la creació de valor.

La robotització també comportarà canvis en la naturalesa del treball. Alguns ja es comencen a notar. Per exemple, amb els telèfons mòbils tenim una disponibilitat constant fora d'horari laboral, difuminant les fronteres entre el temps d'oci i de feina i el concepte de jornada laboral, facilitant la

sobre-explotació. La possibilitat del treball a distància facilita la flexibilitat i la conciliació, però també esborra la dimensió física del lloc de feina, evitant el contacte humà, i dificultant l'organització sindical. Un exemple paradigmàtic d'això és Uber, un servei de taxis basat en una aplicació mòbil que atomitza els treballadors, i fent-los passar per emprenedors precaritza les seves condicions laborals, fent competència deslleial als sectors tradicionals. Un altre exemple és la creació de software lliure peer-to-peer (p2p), compartint matrius d'aplicacions mentre cadascú les customitza en funció de les seves necessitats, i els avenços d'una persona són compartits i en gaudeix tota la comunitat. Les dinàmiques p2p subverteixen profundament els processos productius tradicionals, però alhora que n'eliminen l'explotació comercial també dificulten la possibilitat de generar-ne rendes laborals.

El treball és un articulador social, organitza els projectes vitals així com les relacions humanes, i un canvi en la seva naturalesa reconfigura el caràcter humà [4], amb conseqüències negatives i positives. Imaginem-nos que es substitueixen les treballadores domèstiques per robots controlats remotament des de l'altra punta del món per una persona cobrant un salari de misèria. Tota la dimensió de cura, de relació i de xarxa de la neteja personal substituïda per una mecànica asèptica que hipermercanilitza les relacions humanes. D'altra banda, les tecnologies de la comunicació permeten desenvolupar tècniques col·laboratives que, per exemple, posen en contacte directe productors amb consumidors, sense necessitat de comptar amb intermediaris que exploten i abusen, com les xarxes de distribució de menjar local i ecològic, creant vincles comunitaris més forts i propiciant la cura del medi ambient.

Un dels reptes macroeconòmics fonamentals dels efectes de la robotització en el treball té a veure amb el fet que el capitalisme necessita consumidors, i si no hi ha rendes del treball, no hi ha consum. Sobre aquest punt calen dues consideracions. En primer lloc, part de l'alarmisme generat entorn de la robotització i la pèrdua de llocs de feina és interessat. L'actual estancament de les economies occidentals es deu a la falta de demanda agregada, en part produïda per l'augment de les desigualtats i la fi de la bombolla de deute privat. Posar el focus sobre la robotització com a explicació principal, per començar, és fals, perquè les estadístiques de productivitat no mostren que les noves tecnologies hagin tingut encara un impacte significatiu, i en segon lloc, pretén dotar al problema de l'atur i l'estancament d'una certa naturalesa inevitable, amagant la necessitat d'una redistribució significativa per reequilibrar el repartiment del pastís entre rendes del treball i rendes del capital. En aquest sentit, cal anar en compte amb el matrimoni de conveniència entre l'amenaça de la robotització i la proposta de Renda Bàsica Universal (RBU). En les condicions actuals, en una economia com l'espanyola, una RBU serviria com a subsidi del consum i de la taxa de beneficis permetent una pressió a

la baixa encara més forta sobre els salaris, sense arreglar els problemes de desigualtat.

Hi ha una altra línia d'argumentació (a ambdues bandes de l'espectre ideològic) que treu importància a la robotització, ja que fins ara els canvis tecnològics han comportat sempre la creació de més llocs de feina dels que han destruït. Tanmateix, el desacoplament entre l'evolució de la productivitat i la quantitat d'hores treballades dels últims 15 anys dóna raons per a creure que aquest cop la destrucció d'ocupació pugui dominar a mig termini. Per altra banda, les noves tecnologies es basen en la informació, que no és un bé escàs, sinó abundant, i incorporar-la als processos productius genera costos marginals decreixents. Preneu l'exemple de la impressora 3D que van imprimir amb una impressora 3D. El mecanisme de preu de mercat falla davant de béns abundants, públics i amb costos marginals decreixents [5]. Tampoc es pot descartar la reaparició de l'eterna hipòtesi malthusiana, perquè el sosteniment actual de la vida humana sobrepassa amb escreix els límits ecològics del planeta.

John Maynard Keynes va pronosticar als anys 1930 que la jornada laboral seria de 15 hores setmanals al 2030. Per evitar els efectes negatius de la robotització és fonamental reduir jornada laboral i posar el focus en treballs no mecanitzables ni exportables, com el treball de cura o el que te a veure amb la transició ecològica. Per a assegurar transicions no traumàtiques, el paper actiu de l'Estat com a contractador d'última instància, amb propostes com el treball garantit [6],

i programes de formació al llarg de la vida per evitar l'exclusió tecnològica, és imprescindible per estabilitzar l'economia i garantir a les persones protecció i ingressos estables. I finalment, caldrà anar pensant en canviar l'estructura de la propietat del capital, per a repartir els beneficis de la robotització. Les noves fórmules cooperatives de l'economia social i solidària que permet la tecnologia són ja exemples incipients d'un nou sistema post-capitalista.

[1] Frey, CB, i Osborne, CA (2017), "The future of employment: How susceptible are jobs to computerization?", *Journal of Technological Forecasting and Social Change*, pp. 254-280.

[2] World Economic Forum (2016), "The future of jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution."

[3] McKinsey Global Institute (2017), "A future that works: automation, employment and productivity".

[4] Sennett, R. (2006), "La corrosión del carácter", Anagrama.

[5] Mason, P. (2016), "Post-capitalismo", Paidós Ibérica.

[6] Garzón, A. i Guamán, A., eds. (2015). "El trabajo garantizado. Una propuesta necesaria frente al desempleo y la precarización", AKAL.

El CETA i el TTIP: la nova via per a l'acumulació per desposseïció

Adoración Guamán, professora titular de dret del treball a la Universitat de València

Des que van començar a filtrar els primers textos relatius a la negociació del TTIP (Associació Transatlàntica sobre Comerç i Inversió, entre la Unió Europea i els Estats Units d'Amèrica) la polèmica al voltant dels possibles efectes d'aquest acord sobre els drets socials i laborals no ha cessat. Una cosa similar ha passat amb el seu tractat germà, el CETA (Acord Econòmic i Comercial Global entre el Canadà, d'una banda, i la Unió Europea i els seus Estats membres) que ja està en fase de ratificació al Congrés dels Diputats després d'haver estat aprovat al Parlament Europeu i al Consell.

Un dels principals arguments per a la defensa dels dos acords, i en general per a la justificació de la desbocada política comercial de la UE, ha estat el suposat potencial d'aquests per crear llocs de treball i fins i tot, diuen, per millorar les condicions laborals en els països implicats. Cap d'aquests arguments es pot sostenir com a cert. Des del punt de vista teòric, la polèmica sobre la relació entre comerç i treball és tan antiga i controvertida com la pròpia voluntat de crear normes internacionals per a la promoció del comerç. Hi ha tants estudis que pronostiquen un creixement de l'ocupació com informes que preveuen un augment del atur

derivat, fonamentalment, d'un impacte negatiu en les PIME; des del punt de vista empíric, les experiències d'integració supranacional existents evidencien que la desregulació provoca un augment del dúmping social, una situació de la competència entre Estats per atreure inversió per la via de la devaluació del treball i, per tant, una cursa a la baixa en estàndards laborals nefasta per als drets de les majories socials.

Aliens a aquestes raons, en els textos del TTIP i del CETA es reitera la voluntat d'aconseguir unes relacions comercials "lliures i justes", la qual cosa és un exemple de perfecte "oxímoron", i d'augmentar el creixement econòmic i benestar de les poblacions. És cert que l'augment dels fluxos comercials pot comportar creixement econòmic, però aquest creixement no es distribueix mai, per se, de manera justa. És cert que la desregulació pot augmentar les possibilitats de negoci per a les empreses però, si no es controlen les pràctiques comercials adequadament i si no s'impedeix la cursa a la baixa dels estàndards laborals, això generarà una competència basada en costos socials; a més a més, si no es dóna suport convenientment a les PIME aquesta obertura comercial a empreses més grans pot acabar amb elles.

Tan clars són aquests potencials efectes que, des de fa dècades, els acords comercials impulsats per la UE i pels EUA inclouen, o associen, un capítol anomenat "comerç i desenvolupament sostenible" (o una expressió similar) on s'insereix l'anomenada clàusula social, orientada a "pal·liar" les externalitats negatives esmentades. En aquests capítols s'inclouen una sèrie de compromisos de les parts implicades pel que fa als drets laborals. No obstant això, aquestes clàusules presenten diversos problemes: en primer lloc, aquestes utilitzen com a estàndard les normes de l'Organització Internacional del Treball, que en tot cas s'han d'entendre com a mínims i que, a més, són sistemàticament ignorades pels Estats Units i tenen un grau de ratificació molt desigual al Canadà i entre els països de la UE. En segon lloc, aquestes clàusules presenten un greu problema respecte del seu control i de la sanció pel seu incompliment; així, cap dels grans tractats arriba a establir mecanismes reals per obligar les parts a respectar els drets laborals que s'estableixen com a mínims. A més, l'experiència ens demostra com els Estats Units en els tractats solen acordar excepcions per a la no aplicació d'aquestes clàusules.

Tenint en compte tot el que s'ha explicat anteriorment, és possible afirmar que la ratificació del CETA en l'actual moment

de crisi de l'ocupació i dels drets associats, conquerits, pel Treball, implicarà una volta de rosca més en el procés de desposseïció de les treballadores i els treballadors, augmentant la velocitat del procés de transferències del treball al capital.

Però la cosa no acaba aquí, l'arribada de Trump al poder semblava haver allunyat el fantasma del TTIP però, de nou, la realitat apunta cap a un altre costat. Certament, l'abandonament del procés de ratificació del Tractat Transpacífic, la paralització de les negociacions del TTIP i la voluntat de renegociar el NAFTA han estat clars cops d'efecte destinats a mostrar un canvi de ruta de la nova administració nord-americana que, en realitat, més que un gir és una simple ralentització momentània. De fet, l'anàlisi detallada de les propostes de l'agenda de comerç del nou president revela al sosteniment d'una línia que mai s'ha perdut: Amèrica per als americans, sí, però fonamentalment per a alguns. De fet, tot sembla indicar que es reprendran les negociacions d'un TTIP on Estats Units estarà disposat a cedir encara menys davant d'una UE en posició cada vegada més feble que s'aferra al CETA com a via per relegitimar-se en l'esfera internacional, mentre dia a dia es deslegitima davant els ulls de la seva ciutadania.

La lluita per la protecció: les classes populars en l'era de la globalització

Mario Rios, politòleg

El crash econòmic del 2008 ha provocat grans transformacions socials i, com a conseqüència, una profunda alteració dels sistemes polítics en la gran majoria de països a tots dos costats de l'Atlàntic. A dia d'avui, les democràcies occidentals es troben en una crisi existencial de gran magnitud: l'ascens de la desigualtat econòmica i social, provocat per una cada cop més alta concentració de la riquesa en una elit econòmica i financera global que ha segrestat les institucions polítiques pel seu propi benefici, ha provocat una gran precarització dels drets socials i laborals i ha sostret a la ciutadania la capacitat de decidir sobre els assumptes públics que ens afecten en el nostre dia a dia. La democràcia liberal s'està buidant del seu contingut polític i social transformant-se en un simple mecanisme formal de selecció d'elits.

El resultat de tots aquests canvis ha estat un augment espectacular de la fragmentació social, una forta pèrdua de benestar material, un fort debilitament en la confiança en les institucions públiques i en la política mainstream, una creixent ansietat econòmica en molts sectors de la població davant les inseguretats materials i una pujant sensació d'incertesa davant el que ens depara el futur. Aquesta manca d'estabilitat social i de legitimitat política està afectant negativament les nostres democràcies.

La finestra d'oportunitat oberta per aquest deteriorament fruit del crash econòmic de la globalització neoliberal i

de la seva gestió ha estat aprofitada per una [onada de formacions polítiques](#) que s'estan estenent per Europa. Aquestes formacions s'erigeixen en representants del poble i, criticant la classe política tradicional, prometen a les classes populars protecció davant la pèrdua de benestar social, el deteriorament de les condicions de vida i laborals, la incertesa econòmica i els canvis tecnològics que afectaran la seva posició laboral. Les formacions polítiques que fan bandera d'aquesta protecció són conegudes com la nova dreta nacionalista i populista.

La nova dreta nacionalista i populista ha aprofitat el buit polític deixat per les formacions polítiques tradicionals i per l'esquerra que ha fet que amplies capes de la població se sentissin menystingudes en el joc polític tradicional. Davant d'aquesta percepció, les classes populars que li han girat l'esquena a l'esquerra i s'han llençat en braços d'aquestes forces polítiques que brandant la bandera del replegament nacional ofereixen una solució als seus problemes econòmics reals i percebuts. Per fer-ho, aquestes noves dretes nacionalistes advoquen per un ideari basat en mesures nacionalistes, xenòfobes, racistes, proteccionistes i aïllacionistes que es materialitzen en un replegament nacionalista, una defensa del [welfare chauvinism basat en un fals augment de la protecció social per als ciutadans originaris del país](#), i una aposta per l'Estat-nació westfalià trencant així amb qualsevol cooperació o col·laboració entre estats.

Les conseqüències d'aquest programa polític suposen un fort deteriorament de la democràcia liberal i dels drets civils i polítics que d'ella emanen, un atac a la cohesió de les nostres societats plurals amb la criminalització de la immigració o de l'Islam, i un qüestionament de l'ordre liberal existent, el que podria conduir a una espiral d'alta conflictivitat entre Estats. Les darreres eleccions a Àustria o Països Baixos, així com el Brexit i el paper actiu que va tenir l'UKIP tant en la celebració del referèndum i la campanya del Leave o les presidencials franceses, ens mostren com aquests actors polítics situats estan en condicions no només de [marcar agenda](#), sinó de ser opcions electorals competitives provocant nefandes conseqüències. L'amenaça és ben real.

Davant d'aquesta situació, l'esquerra, tan social com política, ha de combatre aquesta línia política basada en un replegament nacionalista que ens porti a defensar societats més tancades i excloents. En un moment en que les nostres societats cada cop són més plurals i diverses i en que els reptes de futur són cada cop més globals, les esquerres han d'apostar clarament per ser la corrent política que garanteixi una alternativa basada en la defensa de societats justes, obertes i lliures, que garanteixen benestar material als seus ciutadans, i que creen lligams institucionals, culturals, econòmics i polítics per viure en fraternitat. Han de garantir el contingut social de la democràcia.

Per garantir la preservació d'aquests valors, els sindicats de masses són una peça fonamental. Com a força social vertebradora de gran sectors del món del treball han d'assumir part d'aquesta tasca amb l'objectiu de revertir la tendència actual que fa que en molts països, una part gens menyspreable dels suport als partits de la nova dreta nacionalista com el FN o el FPÖ vinguin de la classe treballadora i dels sectors més pauperitzats de les nostres societats. Els sindicats han de ser la punta de llança en el combat per redirigir el conflicte redistributiu després de la implosió del consens neoliberal. Mentre que la nova dreta nacionalista i populista pretén horitzontalitzar aquest conflicte enfrontant a l'últim contra el penúltim en una guerra de banderes on la redistribució de la riquesa passa desapercibuda, els sindicats han de redirigir aquest conflicte cap a una major verticalitat, és a dir, ha de recuperar una versió actualitzada de la lluita de classes en la que la unitat dels de baix (classe treballadora, precaris, joves, pensionistes, etc.) és més necessària que mai per fer front a la desigualtat, la pobresa, la precarietat i l'exclusió que les elits econòmiques i financeres ens aboquen. Els sindicats han d'oferir una alternativa social que vetlli per la protecció social, el benestar material i l'enfortiment de les condicions de vida de la majoria social que veu com la inseguretat, la incertesa, la precarietat i la pobresa avancen sense aturador. Si no ho fan, altres aprofitaran l'ocasió. El futur de les nostres democràcies està en joc.

L'Acció Sindical Global a la Negociació Col·lectiva

Isidor Boix, CCOO-Indústria

Pemblu que estiguem tots d'acord en la significació de la globalització, en el seu fort impacte en les nostres condicions d'ocupació i de treball, de vida. I, en canvi, resulta difícil respondre a una senzilla pregunta: "com podem incidir-hi des de la nostra acció sindical?".

Una jornada d'acció tan important pel seu títol com és el 7 d'octubre, ni més ni menys que una "jornada d'acció sindical mundial pel treball decent", passa en realitat desapercibuda en la majoria de centres de treball. Per què? És possible que ens sembli difícil influir en les condicions de treball en altres països (alguns a gran distància geogràfica, social i política), fins i tot en les dels treballadors de les cadenes de subministrament de les "nostres" empreses. No obstant això, de tant en tant ens adonem que el que passa en els "nostres" proveïdors pot acabar tenint molta repercussió en les nostres condicions de treball.

Per tot això permeteu-me insistir, un cop més, en la imprescindible necessitat que en la nostra acció sindical diària tinguem present el seu component global. I, en la mesura que la negociació col·lectiva és un instrument clau de l'acció sindical, cal que en ella estigui present l'acció sindical internacional, global. En totes les empreses, però particularment en les empreses capçalera de multinacionals, grans o petites, és a dir en totes aquelles les cadenes de valor, de producció, distribució i vendes de les quals van més

enllà del nostre centre de treball. També en aquelles filials amb incidència (empresarial i/o sindical) en l'engranatge de multinacionals.

Vull assenyalar en primer lloc que això s'ha de projectar tant en l'acció sindical en la pròpia capçalera (en les seves relacions amb la direcció empresarial multinacional), com al llarg de tota la seva cadena de valor. Tres són els àmbits en què això és possible, i necessari: 1) en el dels convenis o acords de la capçalera empresarial, 2) en els acords (particularment en forma d'Acords Marc Globals) de la multinacional amb les estructures sindicals supraempresa, essencialment les federacions sindicals europees i internacionals (globals), i 3) en la interlocució social a cada país de la cadena de valor.

Algunes, encara que poques, experiències al respecte són una referència útil.

Per als acords o convenis d'àmbit espanyol cal citar els acords de Michelin sobre la seva cadena de subcontractació relatiu a les empreses que la integren, les característiques i les condicions de treball en aquestes. Els de Repsol sobre la seguretat i salut de les contractes de les seves refineries de Puertollano i Tarragona. I els Convenis Generals de la Química (arts. 69 i 70) i del Tèxtil-Confecció (art. 76), en els quals s'estableixen drets d'intervenció sindical en relació amb els compromisos de Responsabilitat Social de les empreses del sector, amb la qual cosa aquests passen així d'unilaterals

a negociats en els seus continguts i particularment en la seva aplicació. En el cas del de la Química, essencialment en relació amb els temes mediambientals, i en el Tèxtil-Confecció en relació amb la producció pròpia i la subcontractada. Segurament el principal problema de tots dos Convenis Generals és l'escàs ús sindical que es fa dels drets que s'hi estableixen.

En la negociació supranacional destaca l'Acord Marc Global subscrit per la Federació Sindical Internacional "IndustriALL Global Union" amb Inditex. No és l'únic, hi ha uns 100 al món amb sengles multinacionals, però probablement és el que major abast té pels seus continguts i, sobretot, per la seva aplicació i per la intervenció sindical en la mateixa. Després de 10 anys de la seva signatura i d'alguns més d'acció sindical per part de CCOO (primer FITEQA-CCOO, després CCOO-Indústria) des d'abans de la seva signatura, aquesta experiència pot resumir-se en:

- **15 anys de treball sindical** amb les treballadores i treballadors de les fàbriques d'Inditex a Galícia i els centres de logística de tota Espanya perquè compartissin els objectius de defensa del treball decent en tota la cadena de producció d'Inditex (més d'1.5 milions de treballadors en unes 6.000 fàbriques de 50 països, des de l'Argentina i el Brasil fins al Vietnam i la Xina, passant per Portugal, Bulgària, Romania, el Marroc, Turquia, Índia, Bangladesh, Cambodja...). Perquè assumissin que la solidaritat amb els treballadors de la cadena de producció és també una defensa de les seves pròpies condicions d'ocupació i de treball, i donessin suport al treball sindical federal i internacional al respecte.
- **Informació per part d'Inditex** a IndustriALL Global Union (a tota la seva estructura al llarg de tota la cadena de valor) a través de la Coordinació Sindical General exercida per CCOO, de la relació d'aquestes 6.000 fàbriques.
- **Treball amb els sindicats locals** dels principals països d'aquesta cadena de producció per organitzar l'acció sindical d'intervenció en l'aplicació de l'Acord Marc, per a la solució dels problemes que es produeixin, així com per a l'exercici del dret reconegut en l'Acord marc d'accés sindical a tots els centres de treball.
- **Visita, conjuntament amb els sindicats locals, d'un 100 fàbriques** (reunions amb les direccions empresarials, amb els representants dels treballadors i individualment amb treballadors) dels països d'aquesta cadena de producció, per conèixer directament aquesta realitat des de les estructures sindicals supranacionals, i establint a més un mètode de treball sindical permanent en cada un d'aquests països.
- **Solució dels problemes detectats** relatius a: llibertat sindical (readmissió de sindicalistes acomiadats),

problemes de seguretat (prevenció d'enfonsament i incendi de fàbriques, indemnització de víctimes dels accidents produïts), temps de treball (hores extres per sobre dels límits fixats per l'OIT), salaris (abonament dels salaris legals o convencionals del país i obertura de la negociació per salaris "vitals", indemnitzacions i ocupació en tancaments de fàbriques, cotitzacions a la Seguretat Social)...

- **Seminaris de formació sindical** en aquests països per impulsar la iniciativa sindical en l'aplicació de l'Acord Marc. I amb directius de les empreses perquè el coneguin i apliquin correctament.
- **Iniciatives socials i sindicals globals**, com l'Acord de Rana Plaza a Bangladesh, al voltant del Sumangali a l'Índia, els refugiats sirians a Turquia...

Partint de les consideracions anteriors, i de la referida experiència sindical, crec que es pot plantejar un esquema per a la iniciativa sindical (per a la reivindicació i negociació amb les direccions empresarials) on major és la nostra responsabilitat, és a dir en l'àmbit de les empreses espanyoles amb projecció transnacional (capçalera o part important de multinacionals), amb l'objectiu d'avançar **cap a Acords Marc transnacionals**:

- **Mapa industrial i comercial**: informació de tots els centres de treball que integren la cadena de valor.
- **Mapa dels Grups d'Interès** (col·lectius sobre els quals impacta l'activitat empresarial, en primer lloc els treballadors i les seves organitzacions sindicals) de la multinacional al llarg de tota la seva cadena de valor.
- **Mapa de riscos socials i mediambientals** en l'àmbit corresponent.
- **Canals d'interlocució i negociació en tota la cadena de valor**, concretant els drets d'intervenció sindical al llarg d'aquesta.
- **Solució de les violacions detectades dels drets bàsics del treball, socials i mediambientals**, a través de la interlocució amb els Grups d'Interès afectats, amb permanent presència sindical.
- **Balanç periòdic de l'aplicació dels compromisos empresarials** (unilaterals i/o pactats) **de Responsabilitat Social**.

I per tancar aquestes notes permeteu-me dir en veu alta un desig, i una esperança: que aviat, a més de parlar sobre la globalització i el treball decent en el món **puguem presentar ja balanços de l'acció sindical** al respecte des de totes les empreses espanyoles en les que podria desenvolupar-se, que són bastantes.

El futur del treball que volem

Joaquín Nieto, director de l'Oficina de l'OIT per a Espanya

La globalització ha obert una nova era per a l'economia, el treball i la societat; una època de turbulències i de ràpides transformacions que generen desafiaments sense precedents per al món del treball.

El món s'enfronta a dificultats econòmiques, ambientals i socials molt severes, la pobresa i la desigualtat semblen difícils d'eliminar, hi ha una recrudescència de les tensions geopolítiques i una exacerbació dels conflictes. La sensació d'inseguretat és palpable en diversos punts del planeta. Tot això en un context de crisi climàtica i mediambiental que de no resoldre's pot portar al planeta un col·lapse socioambiental de proporcions inimaginables.

L'Organització Internacional del Treball ha tractat de respondre inicialment a aquests desafiaments amb les polítiques emanades de la **Declaració OIT sobre la Justícia Social per a una globalització equitativa**, adoptada a Ginebra per la Conferència Internacional del Treball de caràcter tripartit al juny de 2008. La Declaració reafirma els valors OIT i el paper que desenvolupen per contribuir al progrés i la justícia social en el context de la globalització i promou el treball decent a través de quatre objectius estratègics: ocupació, protecció social, diàleg social i principis i drets fonamentals en el treball. És un punt de partida, però segurament insuficient.

La situació requereix a més en primer lloc un enfocament multidimensional i una agenda global, els problemes de la feina no es resoldran sense canvis en les polítiques econòmiques socials i mediambientals. I requereix també una perspectiva de futur en el mitjà i llarg termini per definir el futur de la feina que volem.

Quant al primer, des de 2015 hi ha un programa multidimensional i multilateral de desenvolupament: tots els països del món, a través del sistema de Nacions Unides s'han compromès a donar una resposta de conjunt als desafiaments del nostre temps amb una Agenda comú per a 2030: **els Objectius de Desenvolupament sostenible**, que busquen la pau i la prosperitat per a les persones en un planeta ambientalment sostenible. Són 17 objectius i 169 metes que inclouen compromisos per afrontar la pobresa, les desigualtats de tot tipus, els drets laborals, la protecció ambiental... que conformen el programa més transformador que mai hagi adoptat la humanitat al llarg de la seva història. En aquest programa, en el qual tots els objectius i metes estan interconnectats, l'objectiu de treball decent per a tots ocupa el lloc que mereix centrant les metes previstes en l'Objectiu núm. 8. Però és una agenda que només es complirà si la societat civil a totes les regions i països del món és prou exigent com per aconseguir que els governs compleixin amb aquests compromisos.

Pel que fa al futur del treball, començarem per constatar que la feina està en una cruïlla. D'una banda persisteixen els efectes de crisi recents que han deixat un rastre d'atur persistent amb 200 milions de desocupats, 74 milions joves menors que busquen una feina i no en troben, i d'ocupació vulnerable, amb un 60% de treball informal; mentre encara hi ha situacions intolerables, com la dels 168 milions de nenes i nens atrapats en el treball infantil o les 21 milions de persones sotmeses a l'esclavitud moderna del treball forçós. Algunes d'aquestes situacions venen millorant, com el treball infantil que està remetent, d'altres com la desocupació semblen haver arribat per quedar-se.

En aquest context, s'estan donant canvis molt profunds que caracteritzen la societat del nostre temps, que preocupen i generen incertesa.

L'impacte de les noves tecnologies, l'envelliment de la població, els fluxos migratoris, els efectes del canvi climàtic, els canvis en les relacions de treball, els nous rumbos de la globalització i els seus efectes sobre l'ocupació i la producció són alguns dels factors de canvi que alimenten les discussions sobre el futur del treball.

D'on sortiran les ocupacions del futur? Com seran aquests llocs de treball? Arribaran per a tothom? Viurem millor? Les preguntes són moltes i l'interès per respondre-les és creixent, ja que el treball és un component essencial en les vides de les persones i fonamental en l'organització de la societat.

En aquest món amb 200 milions de desocupats, 74 d'ells joves, cada any s'incorporen al mercat de treball 40 milions més de joves. Es necessiten crear uns 600 milions de nous llocs de treball per atendre aquesta demanda. No és tasca fàcil, però aquest és, al costat del canvi climàtic, el desafiament més decisiu del nostre temps.

Espanya no és aliena a les incerteses sobre el futur del treball. Després de sis anys de crisi l'economia espanyola porta catorze trimestres consecutius de recuperació econòmica encaminant cap a una recuperació econòmica rellevant, que en breu arribarà a les xifres de PIB d'abans de la crisi i ha permès reduir la desocupació, si bé els reptes encara són importants. La desocupació és encara elevat i persistent, falta molt per arribar als nivells d'ocupació previs a la crisi; preocupa la disminució en la qualitat dels llocs de treball; i la pobresa i la desigualtat continuen latents. Així doncs, es presenta un panorama de recuperació econòmica sense recuperació social.

En aquest context, si el futur del treball és un assumpte d'interès a tot el món, ho és encara més a Espanya. El debat sobre el treball i el seu futur és part de les converses diàries i de les preocupacions de moltes persones; segons les dades del CIS, la més important.

Des de l'OIT afrontem amb realisme les noves idees, conceptes i desafiaments en el món del treball i en la seva governança. El mercat de treball en el 2017 és molt diferent al que hem viscut en les passades dècades. No obstant això, no és moment per al pessimisme que transmet la idea que la tecnologia i la robotització suposaran la fi del treball, i que els canvis demogràfics faran impossible la protecció social i el sistema de pensions. Menys encara és el moment d'acceptar la desigualtat com a inevitable.

Les transformacions tecnològiques en curs, incloent-hi la robotització, obren també les possibilitats per fomentar un altre model de desenvolupament, no basat en el creixement il·limitat de l'ús dels recursos ambientals i energètics, sinó en l'atenció a les persones, la creació d'ocupació i la possibilitat de resoldre problemes socials de fons. Tot dependrà de si es redistribueixen o no els beneficis de derivats de l'augment de productivitat dels avenços tecnològics i la robotització, i de si s'organitza o no una transició justa a través del diàleg social.

Caldrà començar identificant els riscos, per evitar-los; i les oportunitats, per aprofitar-les. Aquest és el sentit de **la Iniciativa del centenari de l'OIT relativa al Futur del Treball**, que té com a objectiu no només identificar els factors de canvi i els seus possibles efectes, sinó també trobar el camí per donar-li forma al futur de la feina que volem.

L'OIT, després de gairebé cent anys d'història que es compliran el 2019, s'ha plantejat molt seriosament la necessitat d'impulsar la reflexió sobre el futur de la feina, buscant conclusions i resultats sòlids que permetin renovar el seu mandat en favor de justícia social per al món del treball per als propers cent anys. Fins ara, la resposta a la Iniciativa ha estat molt reveladora sobre la importància que té aquest tema, ja que en almenys 160 estats membres ja s'han realitzat diàlegs sobre el futur del treball. La temàtica és immensa, per això s'han ordenat en quatre les converses per facilitar el debat:

1. Treball i societat. La primera conversa, sobre treball i societat, tracta sobre el lloc del treball en les persones i en la societat i sobre la influència i l'impacte dels canvis socials, tecnològics, demogràfics i mediambientals sobre el treball, que estan convulsionant la connexió tradicional entre treball i societat. Aquesta conversa examina també, des d'una perspectiva d'equitat i justícia social, com les societats podrien gestionar les diferents possibilitats del futur en un món d'individus les diferències dels quals en gènere, edat, educació, estatut de migració, recursos financers, i moltes altres característiques són tan decisives.
2. Treball decent per a tothom. La segona conversa gira com crear treballs decents per a tothom. Els aspectes qualitatius i quantitius de les ocupacions són la major preocupació. Aquesta conversa revisa les interaccions entre les innovacions tecnològiques, les transformacions estructurals, el desenvolupament econòmic i el canvi social i com aquests processos interconnectats poden donar forma al futur del treball, en particular en relació a la necessitat de tenir
3. L'organització del treball i la producció. La tercera conversa és sobre l'organització del treball i de la producció. Si bé noves formes de producció i les cadenes de subministrament global poden generar major eficiència en els negocis i oportunitats per als treballadors, també poden contribuir a la precarització de l'ocupació.
4. La governança del món del treball. Finalment la quarta conversa, sobre la governança de la feina, com la societat pot respondre a l'erosió dels marcs regulatoris establerts, en particular considerant quan es necessiten noves o diferents estructures de governança per regular el món la feina de forma efectiva; i el paper que hauran de dur a terme els agents tripartits, l'administració laboral, les lleis i institucions laborals, les organitzacions d'ocupadors i de treballadors, la negociació col·lectiva i el diàleg social.

La Iniciativa sobre el Futur del Treball de l'OIT, cal reiterar-ho, no pretén quedar-se en un diagnòstic sociològic de la situació i de les seves tendències per brillant que sigui, sinó comprendre la dinàmica dels canvis en aquest món globalitzat i canviant per configurar el futur del treball que volem.

Infància i globalització: connexions per repensar les polítiques públiques i el treball social adreçats als infants i adolescents

Bea Ballestín González, doctora en Antropologia Social i Cultural, i Llicenciada en Sociologia, professora associada i investigadora al Departament d'Antropologia Social de la UAB

Quan pensem en les dinàmiques i els impactes associats a la idea de "globalització" acostumem a fer-ho des dels àmbits més públics, polítics i econòmics, de l'estructura social, però tenim poc present com afecten les esferes més privades de les nostres vides quotidianes, i en especial les d'aquells més vulnerables i dependents dels escenaris adults: els infants. En tot cas, quan el focus es posa sobre ells, es privilegia una focalització (justificada sens dubte) sobre els "altres infants", aquells en països "en vies de desenvolupament" (eufemisme per referir-nos als països empobrits de la perifèria econòmica) i que pateixen les formes més flagrants de vulneració dels Drets humans...

En canvi, de portes endintre, en el disseny de les polítiques adreçades a la infància (a excepció del sistema educatiu, on s'han concentrat els esforços) s'acostuma a prestar poca atenció a les formes amb què les forces de la globalització estan modelant fins i tot les pròpies nocions i significats atribuïts a la infància. Aquesta manca d'atenció és problemàtica donada la creixent evidència dels efectes de la globalització en aquest sector de la població i en les polítiques socials que se li destinen. Diversos estudiosos (p. ex., James i Prout, Hess i Shandy, Finn, Nybell i Shook) en el context dels EEUU han explorat les relacions entre infància i globalització, analitzant els vincles entre la infància com a constructe social, i la lògica i pràctiques del neoliberalisme com a ideologia hegemònica en el sistema econòmic global. Moltes de les troballes i resultats d'aquests estudis són perfectament aplicables al nostre context local, català i espanyol.

Tant allà com aquí les idees neoliberals han anat guanyant terreny fins a convertir-se en "sentit comú". La majoria de governs nacionals, bé voluntàriament o bé sota pressió esperonada per la darrera crisi econòmica, han aplicat les consignes liberals per reduir i escanyar l'Estat del Benestar, baixar determinats impostos (especialment els progressius, i els que graven les grans empreses del capital) i desregular i fragmentar el mercat de treball, expulsant-ne cada vegada més població d'unes condicions laborals dignes. En l'àmbit dels serveis socials (polítiques familiars, educatives, de lleure, d'atenció a la població en risc, etc.), els que afecten més directament les famílies i els infants, les directrius neoliberals han estat les retallades dels fons públics i l'increment i expansió d'alternatives privatitzades (subcontractació, o partenariat en la més suau de les modalitats).

Però com es concreten els impactes de totes aquestes accions sota el patró neoliberal en les vides quotidianes dels infants? Quina és la relació entre globalització i infància? Com els processos de globalització estan (re)configurant no solament

les vides dels infants sinó els mateixos significats del concepte "infància"? Què necessiten comprendre els agents socials (tant de l'Administració pública com del denominat Tercer Sector) sobre els processos de globalització, la construcció social de la infància, i els vincles entre ambdós, de forma que puguin nodrir-se d'una perspectiva crítica i reflexiva per repensar les accions i les polítiques socials destinades al col·lectiu infantil i juvenil en la nostra era global?

De fet, hi ha qui, com Scheper-Hughes i Sargent (1998), caracteritzen els infants com els "canaris de la mina" el benestar dels quals constitueix un indicador de primer ordre de les condicions polítiques i econòmiques globals d'una societat. En aquest sentit, la infància està al centre de la globalització, des de la seva mateixa invocació simbòlica per mitjà de diverses imatges controvertides d'esperances, projectes, pors, i riscos, fins a d'altres dimensions més materials com la contribució que fan (treball visible i invisible) als mitjans de vida familiar, o la seva mobilitat global sota diferents formes de migració. Cada vegada més infants tenen vides fins a cert punt nòmades, i vincles transnacionals, mentre naveguen i negocien complexos circuits migratoris i significats canviants d'identitat i pertinença. Es troben en primera línia del "tira i afliuxa" de les estratègies familiars relatives a aquests projectes migratoris i les condicions laborals, d'habitatge, etc., condicionades per contextos més amplis d'explotació i vulnerabilitat.

Cal prestar atenció a com els processos de la globalització estan transformant tant les dimensions espacials com temporals de la infància en formes complexes. Entre les iniciatives de recerca ja endegades a nivell internacional, algunes (Katz, 2005) han explorat les geografies infantils i les maneres amb què els infants incorporen i es vinculen a imaginaris, recursos, sabers i pràctiques globalitzades en els contextos locals de les seves vides, modelant els contorns més "tradicionals" o nacionals, del que enteníem per "cultures infantils". D'altres (Chin, 2003; Nybell et al., 2009) han examinat les formes canviants d'inclusió i exclusió que moldegen les vides infantils, els límits de la "infància", i els supòsits relatius a qui compta com a "infant" sota quines circumstàncies. Per exemple, analitzant com algunes responsabilitats i angoixes de l'adultesa s'estan transferint als infants en determinats contextos, o investigant les pressions als sistemes judicials per fer que infants cada vegada més petits es facin "responsables" de les seves accions (Cole i Durham, 2008).

A partir d'exemples com els anteriors, podem distingir, tal i com mostren Finn, Nybell i Shook (2009) -sense ànim de ser prescriptius ni conclusius-, **5 processos diferents, per bé que interrelacionats, a través dels quals**

les forces globalitzadores afecten les vides dels infants i configuren la ideologia, les orientacions i les pràctiques de les polítiques socials que se'ls hi adrecen: la mercantilització, la marginalització, la medicalització, la mobilització, i la militarització. En desenvoluparem quatre d'elles [1] amb més detall:

1. Mercantilització

La concepció moderna de la infància rau en bona part en considerar-la un reialme protegit de les forces del mercat i les seves polítiques. Tanmateix, unes de les premisses principals de les teories i estratègies neoliberals ha estat la defensa i glorificació del mercat com la millor "guia" per l'acció humana (Harvey, 2005). Aquesta consigna ètica, que presumeix que tot pot ésser tractat com una mercaderia, ha permès insinuar o directament promoure la privatització i la competència dins la infància en una diversitat creixent i novedosa de formes. Per començar, i de forma ben òbvia, els infants actualment se situen com a "consumidors" dins una economia global. Des dels jocs d'ordinador i consoles, fins a la roba de disseny, fins a cada vegada més sofisticades i tecnològiques joguines i gadgets, i altres productes (Disney, etc.) de la indústria destinada al col·lectiu, tot aquest consum mostra com els infants són cada vegada més considerats "target" pels actors econòmics del mercat global. És cert que aquestes dinàmiques vénen de lluny, però s'han intensificat en les darreres dècades, amplificant les desigualtats i els sentiments i distincions de classe entre els infants amb capacitat familiar adquisitiva i els que no la tenen.

Amagades sota les pràctiques de consum conspicu (majoritàriament concentrades en països rics "occidentals") de l'economia global, trobem formes emergents i divergents, però predominantment en condicions evidents d'explotació i/o formant part de l'economia submergida, de treball infantil (agricultura, indústria tèxtil, indústria d'extracció, servei domèstic, etc.) concentrat en la "perifèria" econòmica; només l'abordatge d'aquesta dimensió ja demanaria un article propi que no tenim espai de desenvolupar aquí... Una altra penosa forma d'explotació afavorida per les dinàmiques globalitzadores és el tràfic sexual infantil. Malgrat les advertències i els esforços de les institucions compromeses amb els Drets de la infància davant l'alarmant extensió del tràfic infantil i altres pràctiques delictives, les forces de la globalització econòmica neoliberal continuen expandint l'abast d'aquesta i d'altres inquietants formes de mercantilització dels infants i la infància.

Una altra forma de mercantilització que val la pena abordar té a veure amb la circulació internacional d'infants dels països pobres als països rics per motius d'adopció. Al marge de la discussió ètica i ideològica de fins a quin punt els processos d'adopció impliquen un interès lucratiu, el cert és que demanden transaccions econòmiques importants per poder realitzar tots els tràmits i obtenció de documentació, a banda dels costosos viatges per conèixer els possibles "candidats" a l'adopció i agilitzar les operacions. El paroxisme de tot plegat ha arribat per mitjà de la proliferació, en determinats països que ho permeten legalment, de la denominada "gestació

subrogada", que de facto implica la compra-venda d'un nadó, per mitjà del lloguer de l'úter de la "mare subrogada" (sempre procedent de les classes socials més empobrides i/o de països de la perifèria econòmica: Índia, Tailàndia, Brasil, Rússia, Ucraïna i altres de l'Est, etc.).

No podem oblidar tampoc en aquest bloc, tot i que no podem entrar-hi en profunditat, l'àmbit escolar, on la pressió globalitzadora ha cristal·litzat en polítiques educatives els efectes de les quals conflueixen en la privatització i mercantilització de l'ensenyament, així com en la penetració d'objectius i ideals economicistes en els sistemes educatius. En el nostre context més proper, el manteniment de dispositius segregadors com la doble xarxa escolar pública-privada/concertada així com les creixents retallades en recursos d'atenció a la diversitat i la desigualtat educativa esperonades per la darrera crisi econòmica, entre d'altres, estan tenint un impacte negatiu en termes d'equitat i oportunitats de promoció social. A Catalunya, per exemple, d'acord amb el darrer Anuari de l'Educació de la Fundació Jaume Bofill (2015), la inversió educativa el 2013 va ser de només el 2,8% del PIB, al mateix nivell de països com Perú, Laos o Guatemala. A més, el govern autonòmic va fulminar el 2014 el finançament de les llars d'infants municipals, el que ha implicat apujar notablement les quotes de matrícula...

Les famílies, i per tant els infants, més afectats per les retallades en els serveis educatius i socials, estan essent aquells amb condicions econòmiques més precàries i de classe treballadora. En el cas de molts infants immigrants o d'origen immigrant, a més, l'accés als dispositius públics de protecció social es veu clarament dificultada per la seva situació jurídica: cada vegada hi ha més famílies que no poden renovar les seves autoritzacions de residència i de treball i passen a situació d'irregularitat administrativa, si és que no han estat sempre immigrants irregulars. Amb aquestes condicions administratives, les polítiques socials i les prestacions compensatòries públiques es redueixen considerablement, situació que s'agreuja amb les retallades pressupostàries imposades des dels governs estatals i regionals. Tot plegat només provoca la persistència i/o l'augment de la pobresa d'aquests infants.

Una altra faceta de mercantilització menys evident però igualment en auge és tota la relativa a la "seguretat" i "protecció" tant "dels nostres infants", com "envers els altres infants", objectivats com a "infants en risc" i/o com a responsables de determinats pànics morals. Al voltant d'aquestes pors s'han expandit i consolidat diversos mecanismes materials i socials per a la perpètua vigilància i protecció dels infants, especialment entre les classes més acomodades: des d'una planificació inacabable d'activitats extraescolars supervisades i monitoritzades (de pagament), fins a càmeres de seguretat (usades des que neixen, al bressol), o la dependència creixent i ubiqua dels telèfons mòbils com a eina per controlar els adolescents. Motivats per aquestes pors situades en l'espai públic urbà, moltes famílies restringeixen les activitats de lleure infantils a aquelles que passen per un consum o control mercantilitzat, deixant ben poc espai per la pràctica del joc lliure i no supervisat

als carrers i places, la qual cosa limita sens dubte les seves habilitats per jugar i relacionar-se de forma independent.

Davant tot això, els actors responsables i implicats en els serveis públics d'atenció a la infància haurien de preguntar-se: a quins interessos serveix la transformació dels contextos infantils en dominis per al capital i els interessos corporatius, privats? Realment reverteix en el benestar de tots ells i elles? Sota quines condicions i desigualtats?

2. Marginalització

Es tracta d'un àmbit que només pot separar-se analíticament de l'anterior dimensió de la globalització, ja que hi està inextricably vinculat. Malgrat la infància i el seu benestar sempre formen part dels discursos orientadors dels grans eixos d'actuació política, el compromís i la preocupació reals per aquest benestar han estat marginalitzats en el nostre context polític i econòmic contemporani. Durant les passades dues dècades, els advocats de la globalització neoliberal han preconitzat que el suport a la llibertat dels mercats, la privatització dels serveis estatals i la retallada de l'estat del benestar conduïrien a un creixement i expansió econòmiques que revertirien positivament sobre els més vulnerables. La darrera gran crisi econòmica ha mostrat fins a quin punt s'equivocaven, i justament un dels principals indicadors ha estat el creixement de la pobresa infantil, com mostren amb detall informes de diferents institucions que vetllen pel benestar del col·lectiu com Unicef, Creu Roja, o Càritas a nivell estatal...

En aquest sentit, l'aplicació de polítiques neoliberals sota la pressió de la globalització ha afeblit moltíssim la resposta del sistema de benestar i les polítiques familiars davant aquest panorama. Estudis de diversos autors (p. ex., Flaquer, 2010) i entitats (p. ex., FEDAIA, 2012) en el nostre àmbit local mostren com l'actual disseny del sistema de prestacions socials concedeix una menor protecció relativa a la infància que a la resta de la població. A això contribueix especialment el fet que les transferències a les famílies amb infants han estat i són escasses (especialment en comparació amb altres països europeus). Les últimes xifres consultades corresponen a l'any 2010 i és bastant probable que en aquests moments la situació sigui més crítica. De fet, a casa nostra aquest "efecte globalitzador" es suma una situació que ja ve de lluny, de mancances importants en la decidida creació d'un sistema sòlid de polítiques d'infància i família. Tal i com ho expressa l'analista Maria Truñó: "a Catalunya i a Espanya partim d'un dèficit històric en polítiques d'infància i suport a les famílies amb fills, entre d'altres, perquè socialment continuem pensant que els infants són de les seves famílies i que són elles les que se n'han d'encarregar com bonament puguin [2]".

En termes internacionals, els moviments de reforma que han demonitzat i patologitzat la "dependència" dels serveis públics, han marginalitzat alhora la preocupació pels infants. Una de les potències líders en hegemonitzar aquesta lògica han estat els EEUU. Presa de la lògica neoliberal, EEUU ha obert el camí a d'altres països per fer reformes centrades en responsabilitzar les persones de forma individual del seu propi

benestar, o les ha exportat internacionalment pressionant amb el control sobre les majors institucions financeres globals: Fons Monetari Internacional, Banc Mundial, o l'Organització Mundial del Comerç. Al mateix temps, els compromisos universals envers els infants s'han vist minats i debilitats, substituïts per aquest individualisme competitiu que emmascara alhora que exacerba les desigualtats existents. Així, per exemple, les retallades han estat força dràstiques, com ja hem mostrat anteriorment, en recursos clau per a l'equitat i la igualtat d'oportunitats entre els infants de diferents entorns socials, no només dins el sistema educatiu o sanitari, o en els serveis socials assistencials, sinó també pel que fa a la inversió en polítiques contra la segregació en l'àmbit del lleure i les activitats extraescolars (el que ha comportat un deteriorament dels espais públics pel joc i el reforçament de les barreres d'accés a activitats que reverteixen positivament en les trajectòries escolars i, doncs, de mobilitat social): investigadors en el context d'EEUU (Katz, 2004; Kozol, 2005) han mostrat els efectes nefastos de la desinversió dins aquests i altres àmbits (programes i actuacions per infants en risc, etc.) que centren les vides infantils en barris de classe treballadora. De ben segur que aquí aquests efectes no són gaire diferents.

Al mateix temps, no ho oblidem, en molts països dels anomenats en vies de desenvolupament, que es troben cada vegada més lligats a les vicissituds de l'economia mundial i exposats als canvis radicals en les economies del món "desenvolupat", les famílies i els infants han de fer front en condicions més dramàtiques de desprotecció als "efectes col·laterals" d'una crisi que ells no han provocat (Programa de Desenvolupament de les Nacions Unides, 2009).

3. Medicalització

Un tercer eix força lligat al de la mercantilització, és el de la medicalització (especialment en l'àmbit de la salut mental), dins el qual els problemes i les preocupacions relatives als infants són interpretats en termes mèdics, és a dir, se'ls hi atribueix significació a través de l'aplicació d'etiquetes de diagnòstic clínica, i, doncs, són sotmesos a una miriada de tractaments psicofarmacològics. D'acord amb alguns estudiosos, tan intens ha estat aquest procés de medicalització que fins i tot sembla que la infància sencera ha estat construïda com una forma de patologia que ha de ser monitoritzada, conduïda, tractada i/o continguda. Durant les passades tres dècades, hem estat testimonis de la proliferació de categories diagnòstiques per anomenar i classificar les patologies de la infància, així com d'un creixement exponencial en la prescripció de medicaments per tal de controlar i contenir els nens i els adolescents "problemàtics", de forma que infants cada vegada més i més petits (hi ha cada cop més casos d'infants menors de 3 anys medicats amb antidepressius, o estimulants...) han de carregar amb el pes de diagnòstic (depressió, trastorn bipolar, etc.) fins no fa tant considerades exclusivament pels adults.

Curiosament, és en uns temps en què el suport públic de l'estat del benestar als serveis pels infants i les famílies ha minvat ostensiblement alhora que l'alarma social sobre

l'estat de la salut mental infantil s'ha generalitzat. No és pas casualitat. Tal i com adverteixen alguns professionals de la psicologia i la psiquiatria (López Castilla, 2015), en uns contextos com els nostres la invenció o extralimitació de malalties ja existents a amplis sectors de la població, com els infants, no només és una forma de control social (Moral, 2998; Manuel, 2010), reflex dels designis culturals i morals dels nostres temps, sinó també un lucratiu negoci per a les indústries, altament globalitzades, cimentades sobre la salut (Blech, 2005; Martínez, 2006). L'atenció a la salut infantil, doncs, no és aliena al fenomen de transformar situacions normals en patològiques i generar malalties a partir de situacions potencialment tractables. Aquesta patologització no es tracta, per tant, de quelcom inherent als canvis en el comportaments dels infants, sinó que el que ha anat canviant, en ares de la globalització, és la forma amb què la infància és vista en les nostres societats capitalistes contemporànies, fent equivaler "conducta inapropiada" (terme catchall) a "conducta patològica".

Un cas paradigmàtic d'això és la consolidació del denominat Dèficit d'Atenció amb o sense Hiperactivitat (TDA-H), suposadament un dèficit neurològic objectivament diagnosticable i tractable mitjançant una medicació més o menys intensa segons el cas. Només a Espanya, es calcula que a finals de la primera dècada del s.XXI hi havia uns 400.000 infants i adolescents diagnosticats amb TDA-H (Fernandez-Jaen, Fernández-Mayoralas, Calleja y Muñoz, 2007). Nombroses veus crítiques (sobretot en equips interdisciplinars d'experts en ciències de la salut i ciències socials) s'han aixecat en paral·lel a aquest creixement desorbitat de casos per posar en dubte les bases clíniques d'aquest trastorn i els mitjans farmacològics de tractament. Uns protocols que actualment estan guiant multitud de professionals, independentment de les seves intencions ètiques, cap a severes pautes de medicalització de la infància i l'adolescència en grans àrees del planeta.

Com dèiem, no podem dissociar la crítica a la medicalització de la infància de les negligències o desatencions de molts d'aquests infants respecte als ambients tòxics (en quant a condicions de vida, de segregació social, etc.) en els quals han de (mal)viure. Potser l'exemple més extrem que ens serveix per argumentar aquesta necessitat el trobem en el deteriorament dels recursos d'atenció a la infància en risc. A mode il·lustratiu, fa uns mesos (febrer de 2017 [3]) alguns sindicats denunciaven la "greu situació" en què es troben els Centres Residencials (CRAE) per al col·lectiu a Catalunya, en els quals hi viuen prop de 2.800 menors, atès que molts es troben "massificats i sobreocupats", fins el punt que "en alguns casos hi ha menors que dormen al terra, sense llit ni habitació". A rengló seguit s'advertia de l'"elevadíssim nombre de menors amb greus trastorns mentals" en aquests centres, alguns d'ells "altament medicalitzats amb fàrmacs psiquiàtrics", pel que reclamaven la creació de Centres Residencials Terapèutics per tractar de forma personalitzada aquestes situacions, a més de l'augment de les ajudes econòmiques i professionals per a les famílies que acullen aquests menors, així com l'increment de places als Centres Residencials d'Educació Intensiva, entre d'altres mesures socials.

Quan es cedeix a la pressió atomista d'enfocar els problemes infantils només des de la dimensió individual, descuidant el context social més ampli, els professionals, tècnics i treballadors socials de l'atenció directa als infants perden una oportunitat crítica d'entendre com la globalització i el neoliberalisme moldegen les vides dels infants i la forma en què les entenem, limitant les possibilitats per desenvolupar intervencions que atenguin els múltiples eixos dels quals en depenen els seus estats de salut i benestar.

4. Mobilització

Per últim, i en contrast amb les anteriors, abordem una dinàmica globalitzadora amb impactes certament positius sobre el nostre col·lectiu. Tal i com constaten Finn et al. (2010), malgrat, i en resposta a, els discursos, les polítiques i les pràctiques adultistes que configuren els significats i les experiències de la infància, els propis infants s'estan mobilitzant. S'estan definint a ells mateixos com a actors socials amb la finalitat de participar i fer sentir la seva veu en totes les instàncies on es prenen decisions que els afecten, convertint-se en activistes per al canvi polític i social. En aquesta tasca, mica en mica estan aconseguint posicionar-se com a actors globals, que sumen compromisos i esforços en la defensa del seu benestar i contribucions a les seves societats.

Els adults hauríem de reconèixer plenament l'agència dels infants com a productors ara i aquí (no simplement projectats en el futur) de significats, com a teòrics que posseeixen de forma col·lectiva una vida cultural, política, moral i intel·lectual ben rica. Un primer pas per poder fer-ho ha estat la Convenció de Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant, aprovada el novembre del 1989, i ratificada al llarg dels anys 90 del segle passat per 191 dels 193 Estats membres de les Nacions Unides, convertint-se en el document internacional més consensuat de la història de la humanitat. La Convenció suposa, almenys en el pla intencional, l'inici d'un nou període per a la infància, que deixa de ser considerada únicament com a subjecte de protecció i beneficència, per passar a ser reconeguda en el seu protagonisme social i els seus drets de ciutadania. La Convenció conté 54 articles que es basen en quatre pilars principals: la no discriminació, l'interès superior de l'infant, el dret a la vida i la perspectiva de la infància. Es tracta del primer tractat internacional específic sobre la infància que reconeix per primera vegada als infants drets socials, econòmics, culturals i polítics, és a dir, els reconeix com a ciutadans de ple dret. El caràcter vinculant de la Convenció, a més, la fa d'obligat compliment per als països que l'han ratificat –tots, excepte, simptomàticament, els Estats Units, i Somàlia. L'estat espanyol va adoptar la Convenció a l'any següent, i Catalunya la va fer seva amb l'aprovació de la Resolució 194/III, de 7 de març de 1991, on es proclama, entre altres qüestions, l'interès superior de l'infant, i s'afirma la necessitat de fer conèixer aquests drets a la ciutadania en general.

La Convenció reconeix, entre d'altres, el dret a un nom, una família, i una ciutadania; el dret a l'educació, a un entorn segur, a l'atenció sanitària i unes condicions de vida adequades;

i el dret a viure lliures de violència i explotació (Nacions Unides, 1989). En el terreny internacional s'ha consolidat una certa tradició que, considerant que tots els drets són igualment importants, els agrupa a l'entorn de tres principis, coneguts com les "3 Ps". Els dos primers, drets de Provisió i de Protecció, es refereixen als drets tradicionals, mentre que el tercer, Drets de Participació, està relacionat amb els drets i llibertats civils, reconeixent explícitament als menors d'edat per primera vegada en l'escenari internacional (Casas et al., 2008). A la Convenció els drets de participació són: el dret d'opinió (article 12), la llibertat d'expressió (article 13), la llibertat de pensament, de consciència i de religió (article 14), la llibertat d'associació (article 15), la protecció de la vida privada (article 16), el dret a una informació adequada (article 17).

Precisament amb la finalitat de la promoció activa dels drets de participació social auspiciada per la Convenció, han florit marcs d'acció internacional com la Child Friendly Cities Initiative (<http://childfriendlycities.org/>) impulsada per UNICEF, la qual ofereix un exemple ben palpable i poderós de les possibilitats d'arrelar els principis dels drets dels infants en accions concretes a escala tant local com global. Aquesta iniciativa proveeix d'eines i orientacions per promoure la participació dels infants en tots els assumptes públics que els importen. Una ciutat Child friendly és un sistema local de bona governança compromès amb la implementació efectiva dels drets dels infants per a tots els seus petits ciutadans. Queda molt camí encara per recórrer en aquest terreny, però experiències com les dels Consells Infantils Municipals i els Consejos Municipales de Infancia i Adolescencia, en el cas de Catalunya i Espanya, són petites llavors des d'on créixer en la materialització de la participació infantil.

I en referència directa als efectes de la globalització en el marc dels Drets de la infància, cal destacar el treball realitzat per algunes ONG, com Save The Children, tot denunciant ja fa uns anys (Globalisation and Children's Rights: what role for the private sector, 2002) les implicacions per als infants de dues dimensions econòmiques principals de la globalització econòmica, especialment en els països empobrits de la perifèria: les inversions privades estrangeres, i la privatització de serveis bàsics, introduint lògiques neoliberals en l'accés a l'atenció sanitària, l'educació, l'aigua i altres recursos, o les energies... I criticant durament els efectes d'aquesta globalització sobre l'equitat, la qualitat i la capacitat d'uns serveis mercantilitzats per garantir els drets més bàsics dels infants.

Una altra faceta interessant dins les dinàmiques globalitzades de mobilització és l'ús creixent dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies per part de nens i adolescents, que els utilitzen per explicar les seves històries i experiències, criticar els sistemes polítics i econòmics en els aspectes que els afecten, i establir vincles que creuen les fronteres culturals, geogràfiques, nacionals i generacionals. Les expressions pròpies vehiculades a través de la parla oral, el teatre, la poesia, o la música (p. ex., el hip hop) transmeten globalment les seves visions i forgen connexions entre nois i noies de procedència i entorns molt diversos.

Per concloure...

En aquest article ens hem focalitzat en dibuixar breument quatre dimensions o processos a través dels quals operen les forces de la globalització en relació amb la infància. La intenció no és una altra que suscitar la reflexió crítica entre els professionals i tècnics de l'atenció educativa, sanitària, i social en un sentit ampli sobre les formes amb què les consignes i lògiques (de tall neoliberal) predominants dins aquests processos penetren les polítiques socials i les pràctiques socials quotidianes d'atenció al col·lectiu infantil i adolescent. Amb d'altres paraules, visibilitzar de forma sistemàtica els vincles entre infància i globalització esdevé d'utilitat per repensar les polítiques públiques i el treball social que se li adreça en un context local determinat. Per últim, amb la darrera dimensió de "mobilització", hem volgut cridar l'atenció sobre la importància i la necessitat d'estimular les xarxes de suport global i transnacional (sota el paraigües de la Convenció) per i entre els infants de forma que acompanyin les seves aliances i les contribucions al canvi social, garantint que puguin ser veritables agents actius capaços de fer sentir les seves veus i els seus projectes.

[1] Deixem fora les dinàmiques i experiències globalitzades associades a la militarització perquè, en contrast amb el context estatunidenc, d'on prové la font que inspira aquesta classificació, en el context europeu té un pes menys significatiu.

[2] <http://diarieducacio.cat/blogs/senderi/2015/04/29/els-fills-dels-altres-o-els-infants-de-tothom-desigualtats-i-pobresa-en-la-infancia/>

[3] <http://www.lavanguardia.com/vida/20170222/42226420258/cgt-denuncia-la-grave-situacion-de-la-proteccion-a-la-infancia-en-cataluna.html>

Marx ha mort, visca el puntComunisme!

Gina Argemir, economista de CCOO de Catalunya

C anvi de pantalla

La revolució tecnològica que estem vivint no és com les altres. El seu desenvolupament s'està donant a un ritme molt més superior al de les revolucions precedents. Per aquest motiu, es fa urgent que al sindicat assimilem les noves lògiques i decidim la forma d'adaptar-nos-hi.

El pas de l'economia física o d'àtoms a l'economia de bits suposa el trencament del paradigma materialista i estructuralista de la nostra societat econòmica. Suposa, fins i tot, la fi d'una manera d'entendre la pròpia economia. Si bé l'economia física té com a objectiu la **gestió de l'escassetat**, l'economia de bits suposa la fi dels recursos limitats i el repte de la gestió de l'abundància. L'economia digital és una economia, en la qual, els béns i el coneixement, al contrari del que havíem conegut fins ara, com més necessaris són, més abundants es tornen.

En poc temps s'està demostrant l'eficiència d'aquesta nova economia a l'hora de produir, tot i que mostra tenir moltes dificultats de governabilitat. És una economia que no necessita una estructura per produir. No necessita la propietat sinó la disponibilitat; tampoc necessita una entitat financera per obtenir recursos – podent-se aconseguir mitjançant el crowdfunding-, així com tampoc precisa fer pagaments monetaris. És a dir, que aquesta nova economia **ha alterat el sentit dels factors de producció i de la cadena de valor**.

Sindicalisme 4.0.

Com a organització sindical, som fruit d'una estructura econòmica i social que pertany a capitalisme concret, a una fase capitalista que, com veiem, s'està desvertebrant a fi de convertir-se en una altra realitat. **La nova lògica** que es dibuixa, per tant, **afecta plenament els ciments de la nostra organització** i la nostra visió del món. Quin futur sindicalisme podem intuir? Quins perills i avantatges se'ns presenta al sindicalisme del segle XXI i al sindicalisme digital?

Avantatges

Un dels conceptes clau de l'economia i la societat digital té a veure amb l'empoderament i el **poder col·lectiu** de la xarxa. La nova generació digital són ciutadans informats, que saben el que volen, que volen tenir el control de les seves decisions i que tenen un sentit de comunitat: col·laboren, comparteixen i són afins al concepte del "long tail" –és a dir, a la idea de que "poc de molts" val més que "molt de pocs". És a dir, ens trobem davant valors, alguns dels quals ja **formen part de la nostra cultura**, una cultura basada en la democràcia i la diversitat. Per tant, com a organització democràtica tenim un camí recorregut que ens proporciona

avantatge i una oportunitat per apropar-nos a la generació digital -especialment, a la més jove.

Però **aquesta avantatge cultural i organitzativa** cal traslladar-la a la xarxa d'una forma més intensiva. Això no es tradueix en que els sindicats siguem un simple agent partícip de les xarxes socials. No quedar-se enrere en l'aprofitament eficient de la xarxa obliga a un canvi de lògica, de conceptes i d'estructura de l'acció sindical. El nou paradigma ens dona l'oportunitat de convertir-nos en un important **node connector i distribuïdor** de la nostra experiència, del nostre coneixement i dels nostres recursos humans; una experiència i un coneixement –una informació, al cap i a la fi – que hem de rebre i redistribuir entre els nostres, a la xarxa digital i física. L'economia i la societat digital han canviat la tipologia de les relacions i, en aquest sentit, la bidireccionalitat de la informació significa poder completar les informacions fragmentades i arribar a aconseguir una informació més veraç que, de ben segur, enfortirà la nostra organització. Alhora, com a node connector, podem ser un millor **catalitzador de les lluites laborals i socials** que es puguin donar en el món físic i en el digital, fent possible una acció sindical que podrà córrer per la xarxa a gran velocitat, arribant als treballadors en qualsevol espai-temps.

La provisió, per part de la xarxa, de més i millor informació, es traduirà en que podem filar més prim la nostra acció sindical. Una economia i una societat global no vol dir massives, sino una major accessibilitat a la diversitat, **una major selectivitat i especialització en les nostres respostes**, que aconseguirem que siguin més eficients si som capaços de flexibilitzar i adaptar contínuament els formats de continguts, els tipus d'acció sindical, etc., a la mida de cadascun dels casos.

Aprofitant les oportunitats, podem passar de parlar de la "nostra organització" sindical a parlar de les "nostres organitzacions" (o conjunt de nodes, també interconnectats entre ells) i fer possible l'**internacionalisme de classe** que les dificultats de la llunyania geogràfica i cultural ens han posat a l'hora d'aconseguir aquesta fi. Això, probablement, ens obligui a construir els nostres propis canals de comunicació a nivell global, la nostra específica xarxa social – al marge de les xarxes generalistes com Facebook o Twitter- i, qui sap, si els nostres propis buscadors o servidors de Big Data. De fet, aconseguir aquest nou sindicalisme internacional serà imprescindible a l'hora d'articular i exigir les bases de la **democràcia digital i la garantia de drets humans, laborals i de ciutadania**. En aquest sentit, caldrà que siguem vigilants en els compliment dels principis d'una ètica digital.

Riscos

El gran risc que correm és el de **fer tard**. La revolució digital no és un assumpte de futur. La nova economia està succeint

avui. Si els sindicats arribem a la lògica digital un cop que l'economia i la societat digitals ja han quedat estructurades, ens pot resultar impossible desplaçar els espais culturals, jurídics i econòmics que ja s'hagin aposentat. Tot i els avenços democràtics que aporta la xarxa, la rapidesa de la revolució digital està provocant molts buits legals que poden ser aprofitats pels monopolis tecnològics —els quals, possiblement, acabaran absorbint els poders financers.

El segon perill, derivat de la incapacitat de reaccionar a temps, és el de la **desfragmentació del concepte del treball**. Que els sindicats no ens avancem a les conseqüències de la revolució digital pot suposar que la legislació de les noves tipologies del treball acabi resultant extremadament feble i es trenquin del tot els equilibris econòmics i socials. En aquest sentit, cal que busquem i invertim recursos per afrontar aquest repte.

També és imprescindible que transformem els nostres recursos d'acció sindical per afrontar l'entorn digital. Seria un error no apostar per la **innovació sindical**: per invertir temps per a la formació sindical digital, capital per crear les infraestructures i el software que han de facilitar l'acció sindical digital, fer els debats corresponents, crear espais per a la creativitat i la recerca, captar recursos humans en la xarxa, etc.

El quart repte per al sindicalisme és de tipus cultural i conceptual. L'economia digital és sinònim de procés de desintermediació i, en aquest sentit -i lligant-ho amb la idea de poder crear una gran organització com a conjunt de nodes sindicals-, haurem de saber convèncer a la societat de que **el sindicat no és un intermediari sino un connector**, un

enllaçador de forces. I no només això. Haurem de defensar, jurídica i socialment, el concepte de "ciudadà" per sobre del concepte de "consumidor", perquè d'aquest reclam depèn l'aplicació d'un ventall més o menys ample de drets.

Marx 4.0. o el puntComunisme

Com ja s'ha dit, la nova economia pot significar la fi de la propietat i, per tant, la fi de la lluita per la propietat dels mitjans de producció. També està suposant el desplaçament del factor treball en favor del tecnològic. Això implica l'existència de sobreexcedents de treballadors, la realitat del taylorisme digital, així com també implica que la distribució de la riquesa generada no podrà fer-se íntegrament per la via de les remuneracions salarials. A les unions estatals els caldrà, doncs, reforçar el seu paper com a redistribuidores de la riquesa si no volen veure unes societats descohesionades en haver-se trencat per complet els equilibris econòmics i socials. I als sindicats, probablement, ens toqui també reforçar i ampliar la nostra presència i lluita tenint en compte la difuminació de la frontera entre treball i vida, i l'extensió de la precarietat.

Amb la mort de l'antiga economia i de l'antiga societat, mor també una ideologia, el materialisme, que ens ha fet servei mentre la realitat que descrivia continuava viva. Potser la visió marxista acabi morint com Marx hauria volgut. Potser la societat econòmica vagi avançant, al seu ritme, cap a una nova forma d'organització: més col·lectiva i justa, més democràtica i respectuosa, més evolucionada al cap i a la fi. Però, sigui com sigui, aconseguir una societat igualitària en el segle XXI, obliga a democratitzar la xarxa i l'economia digitals, un procés en el qual els sindicats hem d'estar completament implicats.

Globalització i proteccionisme

Joan Carles Gallego y Herrera, ex-secretari general de CCOO Catalunya

D'un temps ençà el fantasma del populisme aïllacionista s'agita darrera les fronteres de l'ordre establert. Ens alerta del "mal", qüestiona "certeses" i proposa "simplexes".

Amb indiferència envers les causes de la seva aparició és criticat per les formes de la seva expressió. Però aquest populisme creix i avança i concreta respostes polítiques, amb amplis suports socials, que prometen aixecar barreres proteccionistes per oferir un espai tancat ple de seguretat i auto suficiència. Així el Brexit, l'elecció de Trump, l'auge de l'extrema dreta i del sentiment xenòfob a Europa s'explica per l'oferta de certeses simples que ens protegeixen d'un futur desesperançat.

La proposta política proteccionista és la resposta en clau populista conservadora i reaccionària als mals que genera la globalització. L'anàlisi immediat i simple de la realitat mostra com la globalització genera pèrdua de drets socials i econòmics en la majoria de la població i castiga de forma especial les classes mitjanes, la classe treballadora estable i amb drets, que veu esvaïr-se la seva zona de confort i les expectatives de futur dels seus fills i filles. Una realitat

on arrela el creixement d'una resposta proteccionista com a contrapunt a la lliure circulació de mercaderies i, en especial, de treballadors i treballadores que facilita la globalització.

La manca d'anàlisi crítica en relació a les polítiques concretes que generen la base institucional, material i cultural on creix el malestar i la insuficient proposta política d'esquerres en relació a alternatives polítiques creïbles, facilita l'auge dels valors més extrems de la dreta. Aquests valors que volen salvaguardar la seguretat individual en base al tancament, aïllament, l'autosuficiència i la protecció vers tot allò diferent, estrany, incert.

La indistinció amb que els diferents governs d'Europa han acceptat les receptes polítiques d'austeritat dogmàtica imposades per la Comissió Europea, el Banc Central Europeu i els Fons Monetari Internacional (la troika), ha contribuït al desencís polític i allunyament institucional de la ciutadania. També a Catalunya, sota governs de CiU primer i en coalició amb ERC després, i a Espanya, amb el PSOE o el PP, les polítiques aplicades han estat mimètiques, gens diferenciades de les receptes dictades i aplicades al conjunt de la UE.

L'obsessió de les diferents forces al govern per ocupar el centre polític i demostrar responsabilitat fiscal mentre s'és incapaç de contrarestar –en el discurs i en les polítiques– el dogma neoliberal imposat, allunya a amplis sectors socials del marc institucional establert i de la seva representació política. Els greus efectes socials d'aquestes polítiques, la pèrdua d'expectatives de canvi i la manca d'oferta política alternativa creïble fa créixer la indignació. Així s'explica en bona part el que ha estat l'emergència de noves ofertes polítiques que ací convulsionen l'escenari polític del bipartidisme i a Europa trastoca, també, el mapa institucional.

Les dinàmiques proteccionistes que apareixen darrerament, les que expliquen el Brexit, l'elecció de Trump o l'auge de l'extrema dreta, aborden el malestar confrontant-se amb la globalització, però no qüestionant la vigència de l'ultraliberalisme que dirigeix les relacions econòmiques internacionals en un món cada cop més obert i interdependent. La globalització entesa com mobilitat mundial de persones, idees, mercaderies i capital ha existit sempre i, amb més o menys intensitat, s'ha desenvolupat en diferents àrees del planeta. És cert que l'acceleració tecnològica i la seva aplicació a la comunicació i el transport ha fet el món més petit i facilitat la mobilitat i la interrelació. Permet que les estructures jeràrquiques piramidals es converteixen en xarxes horitzontals, però no qüestionen la capacitat de control i direcció des del nucli central, que pot ser igual o superior, ja que el nucli de poder pot ser més petit però també més potent. Un procés de globalització d'una economia mundial financiaritzada, que tot i els cants de sirena i promeses de canvi realitzats el 2008 arran la fallida del sistema financer internacional, segueix aprofitant-se de la feble regulació. Els escassos controls al moviment de capitals permeten al sector financer augmentar la seva posició de poder i supeditar els processos productius i les relacions comercials internacionals a la recerca de la major rendibilitat, obviant responsabilitats socials i ambientals.

Les dinàmiques de descentralització productiva i deslocalització creixen en aquesta realitat. Indústries que identificaven un territori, i el definien social i culturalment, es traslladen a d'altres països on es pot produir a més baix cost i on és possible obtenir rendibilitats més altes i més ràpides a les inversions financeres. Ho hem vist aquests anys de crisi i recessió. Les arrels industrials ja no es determinen per la proximitat a la matèria primera, ja que els costos de la seva mobilització és una variable més, no la determinant, que gaudeix de les avantatges dels canvis operats en el transport i l'energia. Les idees, l'organització, la innovació, són bens intangibles d'ubicació global en un món on la comunicació planetària és immediata. Deslocalització per produir productes més barats que després ens venen a nosaltres.

Processos que generen atur i desocupació, que pressionen a la baixa les condicions salarials i de treball. Descentralització productiva que permet externalitzar el risc de la gran empresa al petit proveïdor, de l'empresa a la contracta o subcontracta i l'autònom. Externalització del risc que té en el treballador la darrera baula, la més feble, d'una cadena on la flexibilitat és la nova icona per determinar la competitivitat productiva

i que, per tant, justifica la devaluació del dret laboral per garantir la lliure disponibilitat del treball a les necessitats de la rendibilitat empresarial.

És cert que l'impacte negatiu de la globalització en els drets dels treballadors, tant en els països desenvolupats com en els països en desenvolupament, que la pròpia gestió de la crisi ho ha accentuat, ha deixat a milions de treballadors en l'atur, en la pobresa i en la precarietat. Sens dubte la manca d'eficàcia del Dret Internacional del Treball i de l'acció de la OIT explica la situació. Però precisament això comporta treballar per dotar de més eines a aquesta acció mundial que doti d'eficàcia un conjunt de regles globals que garanteixin el treball decent arreu, en els termes que determina la pròpia OIT, i reforçar les organitzacions internacionals dels treballadors, el sindicalisme internacional, per fer de contrapès d'un procés de globalització que bandeja els drets laborals i les demandes socials.

Descentralització productiva i deslocalització pressionen a la baixa també els controls mediambientals i els compromisos socials de les empreses. El mantra de la competitivitat és l'argument suprem al que hem de sacrificar drets socials, laborals, ambientals i... democràtics. Pagar impostos, redistribuir la riquesa, mantenir l'estat del benestar, drets laborals, són estigmatitzats com a frens a la competitivitat i han de ser sacrificats.

És la forma en què es produeix i dirigeix la globalització el que consolida i aprofundeix les desigualtats a nivell planetari i a nivell local. No és la globalització en sí, sinó el marc polític institucional global que la governa. Si bé és cert que milions de ciutadans al món han sortit de la situació d'extrema pobresa, també ho és que s'ha consolidat una fractura important en determinats països que no tenen alternativa ocupacional que no passi per la mobilitat de persones disposades a treballar a preus molt baixos a qualsevol lloc. Així la migració es tradueix en un element més de pressió a la baixa dels salaris i els costos laborals en els països desenvolupats i en una font que alimenta l'economia submergida.

És en aquest marc, i en absència de proposta política progressista basada en programes de benestar social, regulació laboral, protecció social i mediambiental, on apareixen les propostes polítiques tipus Trump, Brexit o Le Pen que prometen protecció "pels de casa", que alimenten les pors i el fanatisme que poden créixer amb facilitat. Són propostes que van en sentit contrari a la història, al propi desenvolupament tècnic i científic de la societat, ja que difícilment es pot limitar la lliure circulació d'idees, bens, serveis i persones, aixecant de nou uns murs que varen ser enderrocats fa temps. Sens dubte aquest llarg procés de construcció d'un nou ordre internacional resta inacabat i és ple d'insuficiències, en especial un dèficit de govern democràtic global, i ha de ser revisat. Però difícilment pot ser negat.

Hi ha problemes planetaris comuns en el terreny del medi ambient i el canvi climàtic, les cadenes de producció de valor de les empreses avui ja són globals, l'amenaça terrorista

és un fenomen també mundial, la desigualtat és un fre al creixement i desenvolupament i la pobresa és una amenaça a la cohesió social. Aquestes són unes realitats a les que la resposta proteccionista no és funcional. Ni socialment acceptable. El proteccionisme de Trump, del Brexit, de Le Pen, no obvia l'existència de la globalització, però es planteja intervenir-hi des de dins la frontera i, per tant, competint en base a la pèrdua de drets socials i laborals i l'afebliment de la democràcia, alimentant valors insolidaris i individualistes, alimentant odis i fanatismes. No vol regles justes i equilibris socials i territorials per a les interrelacions econòmiques mundials, sinó reforçar la pròpia avantatge comparativa d'un intercanvi desigual, on la millor posició relativa s'assoleix a costa de l'augment de la bretxa entre països i dels drets i les persones del propi país.

Sens dubte la globalització i l'apertura de les societats genera canvis importants en la relació entre el poder econòmic i polític a les societats i en la gestió dels governs. El poder econòmic es va concentrant cada vegada més, limitant la capacitat d'acció dels governs però sobretot establint posicions dominants, especialment del sector financer, que limiten la competència, condicionen les inversions i eliminen proteccions. Cal regular aquests canvis, aquestes relacions de poder, però sobretot sabent qui són els guanyadors i els perdedors de l'actual procés de globalització per capgirar les polítiques que ho provoquen. Del contrari el malestar social creixent, alimentat per la pèrdua de drets i la manca d'expectatives, engreixarà les files electorals de les propostes populistes i proteccionistes.

Però aquesta realitat no pot obviar que en una mirada de llarg abast constatem que avui estem millor que fa 100 anys, que en fa 50 o que en fa 30. Cada cop més persones tenen accés a les noves tecnologies de la informació i comunicació, la productivitat augmenta per aplicació d'aquestes noves tècniques, la capacitat d'innovació i l'augment general del coneixement. El procés d'integració econòmica dels darrers 35 anys ha estat molt intens, gràcies especialment a la revolució de les comunicacions, el transport i l'energia. La renda per habitant mundial s'ha doblat i la pobresa extrema ha passat del 40% al 10% de la població mundial, l'analfabetisme ha disminuït del 50 a l'15%, han emergit països que tornen a ocupar una posició en el repartiment de la riquesa global. És cert que això no ha estat igual arreu i per a tothom. Ha estat més intens a Àsia, Europa de l'Est i Amèrica Llatina. Àfrica ha quedat relegada, però tot i això la pobresa també s'ha reduït del 60% al 40%.

Des de la fallida del sistema financer i la propagació de la crisi econòmica el 2008 el creixement econòmic global s'ha ressentit i s'han generat dinàmiques de replegament en les polítiques nacionals. La ruptura de la tendència de creixement que es va iniciar els passats anys 80 ha generat nous desequilibris i ha fet créixer la desigualtat entre països i a l'interior de cada país. Els darrers 30 anys la mitja global del PIB per càpita ha crescut un 25%. Però ho ha fet de forma diferent pel 20% més pobre, que ha vist créixer la seva renda per càpita en un 40%, que pel 5% més ric que l'ha augmentat un 60%. Mentre, el que anomenem les classes

mitges occidentals, entre el 75% i el 90% dels més afavorits de les societats, només ha vist créixer la seva riquesa en un 5%, el que explica en bona part el perquè són precisament aquests els sectors que més expressen el malestar i la pèrdua d'expectatives de futur en l'actual context.

Les polítiques amb que s'ha abordat la crisi els darrers anys ha generat inseguretats econòmiques –precarietat, atur, caiguda de la protecció social- i ha difuminat les expectatives d'amplis sectors socials. La fórmula de l'austeritat ha limitat la capacitat d'intervenció autònoma dels estats i ha comportat la rebaixa de bona part de les garanties socials. Però ha afectat de manera important precisament a aquells sectors que més s'identificaven amb els valors liberals i cosmopolites (multiculturalisme, laïcisme, tolerància, etc.) que es troben desprotegits i abandonats per les forces polítiques dominants. Ni els governs locals ni les institucions globals no han estat capaces de generar confiança de futur. Això genera desafecció política.

Correm el perill que la resposta al lliure comerç, a la lliure circulació de persones, mercaderies, informació i capitals i a la integració econòmica dels països, segueixi la llei del pèndul i atribueixi tots els mals de la crisi, l'estancament econòmic, la creixent desigualtat i la injustícia social, a la globalització sense més. I que el rebuig a la globalització ens porti a al proteccionisme, a l'aïllament i l'autarquia. És necessari orientar l'economia mundial vers el desenvolupament sostenible social i ambientalment si es vol vèncer la desafecció social i això passa per canviar les polítiques amb que s'està dirigint avui la globalització, redefinir el paper dels organismes internacionals i buscar fórmules de globalitzar i democratitzar la intervenció política.

A les acaballes del segle passat un ampli moviment antiglobalització va fer convergir diferents àmbits polítics i socials en la crítica social a la globalització. Un moviment divers, crític amb un procés de globalització que beneficiava les grans multinacionals i els països rics, que consolidava la desigualtat i estenia la pobresa, que atacava el model d'estat del benestar i precaritzava el treball i que era refractari amb la democràcia. Vist avui aquell anàlisi dibuixa el present. Però el moviment antiglobalització no fou simplement una resposta negativa a la realitat. Va evolucionar configurant-se com a "altermundista" i sota el lema "un altre món és possible" (i necessari hem d'afegir) va traduir l'anàlisi crítica i la denúncia en l'exigència d'una globalització que posi al centre el desenvolupament humà, els valors socials, el respecte al medi ambient. Un moviment confrontat amb el neoliberalisme, amb l'acció i els valors que s'establien des del FMI, el BM i l'OMC.

Aquest moviment anualment actualitza crítica i propostes en les trobades del Fòrum Social Mundial –recordem Portoalegre-. Interfereix en el pensament únic que impregna en el conjunt social els valors de la resignació i la inutilitat de l'acció col·lectiva i el canvi social. Un moviment ampli, d'abast internacional, que ha mantingut la capacitat de respondre, tot i en posició de minoria social i amb febles altaveus mediàtics, a una hegemonia ideològica global que avui dirigeix aquest

procés de globalització sense regles ni controls que no siguin els marcats i determinats pels centres del poder econòmic i financer mundial. El moviment va fer un salt important en la seva articulació en la lluita contra la guerra i per la pau. Un moviment que en l'actualitat es reflecteix en la campanya antiTTIP i StopCETA o en la resposta social a les polítiques insolidàries i repressives de la UE en la crisi dels refugiats.

Hi ha un ampli moviment planetari crític amb el paper i funció dels organismes internacionals (troica) que "governen" les relacions econòmiques internacionals i que alimenten espirals de dependència econòmica nord/sud- i regressió de drets i llibertats; que imposen endeutaments i polítiques ultraliberals, que consoliden les situacions de pobresa i desigualtat que es diu voler combatre. La crítica és al paper dels organismes internacionals que actuen com extorsionadors dels governs dels països econòmicament dependents, als que forcen a aplicar polítiques antisocials.

La crítica al procés de globalització ho és a les polítiques avui dominants i és per tant una exigència de canvi. No s'invalida el procés de mobilitat internacional de idees, informació i coneixement, de persones, mercaderies i serveis, de tecnologia i capitals. Es qüestionen les polítiques pels efectes que genera. La circulació global –de persones, mercaderies i capitals- fa segles que es produeix. Amb unes regles o altres. En èpoques de manera més lenta i altres més ràpid i s'ha anat desenvolupant amb diferents nivells d'intensitat en diferents àrees del planeta. Els països petits i en vies de desenvolupament necessiten del comerç internacional pel seu desenvolupament i eliminar la pobresa interior, l'alternativa de l'autarquia o autoabastament el deixa en posició pitjor, de subordinació i submissió.

Davant de l'auge del populisme proteccionista cal reforçar una posició política alternativa que ofereixi respostes als problemes reals i retorni l'esperança a la ciutadania que "un altre món és possible". Ser conscient que l'actual interdependència dels països en un context global com l'actual no es pot respondre en exclusiva des de polítiques nacionals, però també que les polítiques nacionals han de respondre als problemes concrets al temps que interfereixen en les dinàmiques globals. Per això avui cal reforçar les mesures de protecció social i d'impuls del treball de qualitat i amb drets, recuperar el valor de la redistribució de la riquesa a partir d'un sistema fiscal suficient i just, promoure la inversió pública social orientada a reforçar la capacitat d'innovar i cooperar en l'entorn econòmic i obrir-se al món, establir controls i garanties d'utilitat social del capital financer.

És possible respostes polítiques nacionals que recuperin l'esperança i reprenguin una via de desenvolupament econòmic, social i sostenible. Cal entendre que cal més Estat i més democràcia per embridar el mercat un cop s'ha demostrat, per activa i per passiva, que el funcionament lliure d'aquest, sense regles ni controls, només beneficia a pocs –els que parteixen en situació d'avantatge per la posició de poder que ocupen- i perjudica a la immensa majoria. La diferència de la posició de partida o la posició de domini, l'accés a les eines d'informació i la distinta capacitat de

decisió, qüestiona el sagrat dogma de la llibertat de mercat i justifica la necessitat d'una intervenció democràtica, establint regles i controls que limitin la desigualtat que es genera. Regles i controls, però sobretot transparència i democràcia són receptes fonamentals.

Però ho és també definir un marc d'intervenció global que eviti respostes autàrquiques i proteccionistes. Necessitem més Europa, però una Europa bastida sobre una major unitat política, social i fiscal i no en l'exclusiva unió econòmica i monetària sobre la que actualment pivota i que s'imposa des de institucions no representatives, com la Comissió Europea i el Banc Central Europeu, i dictant normes alienes a les necessitats socials. Ens cal una Europa que disposi d'un Pressupost amb capacitat d'impulsar polítiques i mesures orientades a la plena ocupació i a la cohesió social, que persegueixi l'equilibri territorial i la garantia d'igualtat de drets, que promogui valors i elimini barreres i discriminacions. Caldrà revisar l'arquitectura institucional d'aquesta UE, dotant de major competència al Parlament i supeditant el paper i la funció de la Comissió a la representativitat democràtica. Caldrà apuntalar i reforçar un pilar social, on la garantia de drets laborals i socials sigui exigible arreu i no siguin valoris devaluables a canvi de competitivitats i rendibilitats. Caldrà un nou paper al Banc Central Europeu que incorpori l'objectiu de la plena ocupació i vigili i limiti el capital financer en les seves dinàmiques especulatives. Caldrà contribuir a la lluita contra els paradisos fiscals i promoure una fiscal social i ambientalment justa.

Hi ha marge per donar una resposta no proteccionista als problemes actuals. El perill del proteccionisme rau en que no pretén combatre les polítiques que estan en la base del malestar social existent, sinó simplement tancar fronteres per reforçar un model de relacions desiguals entre països i també entre persones. Darrera la proposta proteccionista es sustenten valors individualistes i mercantilistes que contribuiran a fer societats menys democràtiques, més insolidàries, més pobres i més desiguals. La resposta proteccionista promet solucions fàcils aixecant fronteres i estigmatitzant l'estrany, però no qüestiona les bases de la ideologia neoliberal ni les polítiques austeritàries que han generat el dolor i malestar.

Front al proteccionisme hem de reforçar la capacitat d'intervenir globalment a partir dels problemes locals. Aïllats i tancats no superarem els problemes que genera l'actual model de globalització. La devaluació dels drets laborals, la pèrdua dels drets socials i la negació dels drets ambientals es fonamenta en l'hegemonia de la ideologia neoliberal que és justificada pel mantra de la competitivitat i la voluntat d'augmentar la taxa de guanys i l'acumulació de poder i riquesa en poques mans. El proteccionisme no aborda aquestes qüestions, al contrari les reforça, perquè en un sistema econòmic mundial la inexistència de regles de joc comunes i globals per a les relacions econòmiques i comercials entre països reforça l'estratègia del dumpig social i aquest ja sabem que recau en les esquenes dels treballadors i treballadores i en la devaluació de les condicions de treball i de vida del conjunt social.

Reforçar l'acció global partint dels problemes locals ens ha d'obligar a construir espais d'intervenció social a nivell mundial. En aquest sentit és important l'espai que juga el sindicalisme internacional, la Confederació Europea de Sindicats i la Confederació Sindical Internacional. Una acció sindical global que ha de pressionar per reforçar els espais d'intervenció i diàleg social, sigui davant el G-20, sigui davant la Comissió Europea, per tal de situar les propostes i exigències del moviment dels treballadors i l'horitzó de globalització dels drets. Reforçar el paper i les funcions dels comitès sindicals – europeus, mundials- a les grans empreses transnacionals que no només coordinin sinó que dotin d'estratègia global l'acció sindical a l'empresa per disputar l'estratègia empresarial i forçar la responsabilitat social i global d'aquestes empreses globals. Una responsabilitat social, exigible i vinculant, que ha de comportar l'establiment de protocols d'actuació negociats i pactats amb la representació dels treballadors que determinin per a les empreses que formen part d'aquesta cadena mundial de valor el compliment de les regles del treball digne, l'eradicació del dumping social i ambiental i el respecte als drets i llibertats sindicals arreu.

Cal dotar d'eines i institucions eficients que interfereixen en l'actual globalització, fent jugar a determinades institucions internacionals un paper actiu i eficaç per combatre les desigualtats i els fons de l'actual malestar, per estendre drets i limitar els abusos. Així reforçar a OIT i la seva funció de regulador de dret laboral internacional, la creació d'un Fons Mundial contra la pobresa, l'establiment de la Taxa Tobin a les transaccions financeres i l'eliminació dels paradisos fiscals, la democratització del FMI i de l'OMC, etc., són alguns dels mecanismes possibles. Promoure un marc de regles i controls que superin les imperfeccions i injustícies del lliure mercat i crear instruments de compensació i intervenció que permetin un desenvolupament global més harmònic i equilibrat.

L'alternativa a l'actual model de globalització no es combat amb l'aïllament i l'autarquia que proposa el populisme proteccionista, sinó amb la construcció i execució de polítiques, locals i globals, que canviïn les bases materials que l'originen.

Federació de Serveis a la Ciutadania de CC00 de Catalunya
Via Laietana, 16, 7a - 08003 Barcelona
Tel.: 93 481 27 65
fsc@cco0.cat
perspectiva.cco0.cat
www.cco0.cat/fsc